

בשל מגבלות של זכויות יוצרים:

המאמר מיועד אך ורק לעיון משתתפי השיעור
אין לצטט, להעתיק או לפרסם בלי רשות המחבר

תהילה שגיא,

"נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות

האדם בסחר בנשים בישראל ותרומתם למיסוד הזנות",

עיונים במשפט, מגדר ופמיניזם, ע"מ 583-615.

רות לזר - מגדר ומשפט

עיונים במשפט מגדר ופמיניזם

עורכת ראשית

דפנה ברק-ארז

עורכות

שלומית יניסקי-רביד, יפעת ביטון, דנה פוגץ'

ראש מערכת

אחינועם מרגלית

הקריה האקדמית אונו

נבו הוצאה לאור בע"מ

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני

זכויות אדם בסחר בנשים בישראל

ותרומתם למיסוד הזנות¹

מאת

תהילה שגיא*

א. מודלים תאורטיים בנוגע לזנות; 1. גישה ממסדת; 2. גישה אוסרנית; 3. גישה ממוגרת; 4. גישה פוסט-מודרניסטית. ב. התמודדות עם סחר בנשים בישראל: קידום מיסוד הזנות; 1. ארגוני זכויות אדם; 2. ניסיונות לשפר את מצבן של נשים אינדוידואליות בזנות. ג. סיכום.

מקורו של הביטוי "נדרש כפר שלם" בספרה של Hillary Rodham-Clinton *It Takes A Village – and Other Lessons Children Teach Us* (1996) העוסק בחינוך ילדים וטוען, בין היתר, כי נדרש כפר שלם, כלומר מאמץ קהילתי, כדי לגדל ילד. מקורו של הפתגם במסורת אפריקנית, ו־Clinton משתמשת בו בכדי להדגיש שכדי שילד יפרח יש צורך שמשפחתו של הילד פרוחה, ולפיכך שהחברה ככלל תגלה אכפתיות ודאגה לגורלם. בחירתי במשפט זה ככותרת למאמר נובעת מהצורך להדגיש שכשם שנדרש כפר שלם כדי למגר את תופעת הזנות, כך גם העובדה שהזנות קיימת בחברתנו היא תוצר של שיתוף פעולה של כלל החברה ולא תוצאה של מקורות אינדוידואלית. יש "צורך" בדישה מצד הלקוחות; בנשים שחויית חיייהן לימדה אותן שגופן הוא מוצר צריכה; בחברה שדוחה נשים המנסות לצאת מזנות ומקטלגת אותן לפי סטיגמות שונות; במשטרה שאיננה אוכפת חוקים ומעלימה עין מסרסרות ומצרכנות של זנות; בתקשורת שמתעלמת מהתופעה; בתרבות המקדמת הבנה של גוף האישה כסחורה וחפץ; בציבור אישי לגורלן של נשים בזנות. כל אלו נחוצים כדי שתופעת הזנות תתקיים. מאמר זה מתמקד במקומם של ארגוני זכויות אדם בשימור תופעת הזנות בחברה הישראלית.

הכותבת היא דוקטורנטית למשפטים באוניברסיטת סטנפורד, בוגרת הפקולטה לספרות והפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב. חודתי נתנה לעורכות הספר ולקוראת האנונימית של המאמר שהערותיה חידדו את הטענות המובאות במאמר ותרמו לגיבושו לאין ערוך. תודה גם לתמר קריכלי כץ שקראה גרסה מוקדמת של המאמר. האחיות לכתיבה ולסיועונים היא כמונן על הכותבת.

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותרומתם למיסוד הזנות

מבחינה" וכך קידמה מהלך של מיסוד אותה "זנות מבחירה"⁶. המהלך השני הוא פעילות למען שיפור מצבן של נשים אינדיווידואליות בזנות. ניסיונות אלה לפנות למוסדות של המדינה בבקשה להטבות שונות בשם נשים בזנות יוצרים מצב של הכרה בזנות כעבודה – מיסוד.

האופן שבו ארגוני זכויות אדם בישראל מתמודדים עם סוגיות הנוגעות לזנות נמצא במוקד מאמר זה. באופן ספציפי יותר, המאמר עוסק בהתמודדות עם בעיית ה"סחר בנשים" ועם צרכים הומניטריים קצרי טווח של נשים בזנות. הפער בין גישה ליברלית, המנסה לעזור לאינדיווידואלים במסגרת השיטה באופן המשמר את השיטה ומאשר אותה, לבין גישה פרוגרסיבית, המבקשת לשנות את השיטה, ממסגר את הדיון בתגובותיהם של ארגוני זכויות אדם בישראל לזנות. טענתי היא כי הרטוריקה וקווי הפעולה שנוקטים חלק מארגוני זכויות האדם בישראל, כולל הקואליציה שהקימו כדי לאחד את כוחותיהם כמאבק בסחר בנשים, מקדמים מיסוד של הזנות בישראל. העמדה המוצגת כמאמר היא כי מיסוד הזנות פוגעני לנשים בזנות ולנשים בכלל. הפגיעה בנשים בזנות נובעת ממתן לגיטימציה להדרתן מהחברה כמי שמוותרות למין שלא בהסכמה, כמי שזכויות אדם אינן רלוונטיות לגביהן. הפגיעה בכלל אוכלוסיית הנשים יסודה בהחפצת נשים, אשר זנות היא הגילום החברתי האולטימטיבי שלה, כמו גם בקיבוע של עמדות כאשר למגדרים ולמיניות.

מאמר זה קורא לשינוי באופן שבו ארגוני זכויות אדם בישראל מגיבים לתופעת הזנות לכיוון של פעילות אסטרטגית הנגזרת מתפיסה כוללת באשר לשיטה. חלקו הראשון מציג עמדות תאורטיות שונות באשר לזנות, ובייחוד את העמדות המתמודדות בזירה הישראלית, דהיינו התאוריה הממגרת (שהיא כרגע המדיניות של ספר החוקים

העיסוק הנרחב בתופעת הסחר בנשים הרע את מצבן של נשים בזנות. בטרם זכתה תופעת הסחר בנשים לאהדה ולשיח הציבורי שלהם היא זוכה כיום, הודרו הנשים בזנות מהחברה ומהשיח הציבורי. כיום נוספת להדרתן מהחברה יצירה של לגיטימציה לניצולן של נשים בזנות כתוצאה משיח הנוגע לסחר בנשים העושה שימוש ברטוריקה של חוסר בחירה ומתנהל על גבן של נשים בזנות. הדרך שבה מטפלים ארגוני זכויות אדם ומדינות בתופעת הסחר בנשים היא באמצעות יצירת שיח של אמפתיה כלפי נשים אלו. האמפתיה נוצרת כאמור באמצעות הצגתן של נשים אלו כמי שמתנות על אף רצונן. הדגש על היעדר הבחירה במסגרת השיח ביחס לסחר בנשים מאפשר לארגונים ולמדינות לעזור לנשים אלו תוך עקיפת השיח הטעון כאשר לזנות שנחשבת לפעולה מתוך בחירה. שיח הנוגע לזנות מחייב דיון ציבורי מעמיק ביחסי הכוחות והניצול בין המינים, שהזנות היא סימפטום מרכזי בהם. הרטוריקה שנבחרה על מנת לעקוף שיח זה משכפלת ומייצרת את האגדה החברתית שלפיה נשים בזנות פועלות מבחירה חופשית משום הריכוטומיה – במוצחה או כמובלע – בין נשים בזנות, שאינן נתפסות כמי שיש להגן על זכויות האדם שלהן, לבין נשים שנשחרו והזנו על אף רצונן, ולפיכך יש להגן על זכויותיהן הבסיסיות.

"אם יש עבודה אני לא מכירה בחורה שתצצה לעסוק בזנות. אין ריצ'רד גיר בסוף הכביש. אין. זה לא קיים"².

"לא צריך כנס בשביל לראות שהפמיניסטיות נגד (מיסוד הזנות) והמדינה והסרורים כע"ר"³.

בשנים האחרונות מתרחשים בישראל שני מהלכים מקבילים, המשפיעים באופן דומה ובעייתי על מצבן של נשים בזנות⁴ בישראל, ולפיכך על נשות ישראל בכלל. הראשון הוא המאבק בתופעה המכונה "סחר בנשים". ההתעוררות בנוגע לסחר בנשים בשנים האחרונות גורפת אהדה חסרת חקרים למאבק הפמיניסטי. הראיה לכך היא שהנושא מסווג לרוב כשייך לתחום זכויות האדם ולא כסוגיה פמיניסטית. היעדר הבחירה הוא השובה את לבם של ליברלים עת הם מוקיעים את תופעת הסחר בנשים. לפיכך סיפורה של פסיכולוגית שנחטפה לזנות הוא פוטוגנטי מזה של מי שהזנתה בידועין, אך כל עוד הבחירה נשללת מהן משום שנקנו, תזכינה שתיהן לאהדת הציבור. ככלל, נשים בזנות אינן נהנות מבחירה באשר למצבן. למרות נתונים המעידים שנשים בזנות אינן בוחרות במצבן, תופעת ה"סחר בנשים" אובחנה והוכתרה מזנות ואופיינה כ"זנות בכפייה"⁵. מאמר זה טוען כי הבחנה זו מיקמה מופעים אחרים של זנות כ"זנות

2 ליגה, נציגת "אנחנו שוות" וניצולת זנות, בכנס "מיסוד הזנות?" שהתקיים בסנימטק תל-אביב ב-31.10.2003 (להלן: כנס "מיסוד הזנות?") (<http://www.no2violence.co.il/Articles/Conference-31-10-03.doc> (20.3.06).

3 לעד קנטורוביץ, נציגת "קהילה פמיניסטית למען זנות בתעשיית המין" ואישה בזנות, בכנס "מיסוד הזנות?", שם.

4 בריאיון עמה אומרת מליסה פרלי שהשימוש במילה "זונה" הוא דה-הומניזציה. לא צריך להפוך את האישה למה שעשו לה. לכן פרלי מעדיפה לעשות שימוש בשם הפעולה "הזניה" כפועל "הזנתה" או במינוח "בזנות" לגבי נשים בזנות, וב"ניצולות" לגבי נשים שהיו בזנות ואינן עוד. השפה משקפת את הלגיטימציה החברתית לניצול נשים בזנות. כך לזונה אין שם משפחה (רק שם פרטי, שיטה ידועה לדה-הומניזציה), אך יש לה כינויים אין ספור: "זונה", מארחת", "נערת ליווי" (למעשה בשפה האנגלית אין כמעט מקצוע המתויג כמקצוע נשי או מילה המתאר נשים שלא שימשו או משמשות ככינוי לזונה: nurse, girl, aunt וכו'). לעומת זאת הגבר שמשמש בזונה הוא רק "לקוח". אין כינוי גנאי או מילים נרדפות לשם תיאורו. בניגוד לכל התנהגות אחרת שהחברה מבקשת להוקיע, כמו למשל שימוש בסמים, אין בשפה ניסיון להגדיר את קבוצת הגברים שהולכים לזנות כקבוצה שנפרדת מהחברה, כתת-תרבות. מבחינה לשונית גבר המנצל זונה אינו נעשה "האחר" משום שהוא שייך לקבוצת הכוח שמארגנת את הסדר החברתי, בין השאר באמצעות הלשון: ראו אורנה קזין "זנות כמובן הרחב" הארץ 8.3.00.

5 ראו D.A. Leidholdt "Prostitution and Trafficking in Women: an Intimate Relationship" *Prostitution, Trafficking, and Traumatic Stress* (Melissa Farley ed., 2003) 147, 167.

הישראלית⁷), והחאוריה הממסדת (הצוברת תאוצה כמדיניות בפועל של מדינת ישראל)⁸. המאמר מסביר מדוע גישות אלו אינן עולות בקנה אחד זו עם זו, וכיצד קידום של מדיניות ממסדת סותם את הגולל על השאיפה למגר את הזנות. חלקו השני של המאמר סוקר את האופן שבו מתמודדים אורגנים לא ממשלתיים עם סוגיית הזנות בישראל. ראשיתו בסקירה של האופן שבו ארגוני זכויות אדם בישראל מתמודדים עם שאלות של זנות ו"סחר בנשים". המשכו בניתוח של פעולות שנעשו על ידי עורכות/עורכי דין פרטיות/ים בשם נשים בזנות לצורך קבלת הטבות נקודתיות ושל תגובות הרשויות לפניות אלו.

א. מודלים תאורטיים באשר לזנות

כדי להסביר את טענתי ביחס לזנות בישראל אתעכב תחילה על המודלים התאורטיים המרכזיים המנחים את החשיבה בתחום. הבנת הקשר בין המטרה, ששמה לעצמה כל אחת מהעמדות התאורטיות, ובין המהלכים המקדמים כל אחת מהן יכולה להסביר מדוע

7 ראי חוק העונשין, תשל"ז-1977, ס"ח 226 (להלן: חוק העונשין/החוק). בית המחוקקים הישראלי מתייחס לבעיית הסרסרות והזנות במסגרת סימן י לחוק העונשין: זנות ותועבה. בחינת הסעיפים בחוק הנוגעים לנשים בזנות ולסרסורים מעידה כי הכנסת בחרה שיטה ממגרת ביחס לזנות. לפי שיטה זו, האישה בזנות אינה עבריינית, והסנקציה הפלילית מופעלת על מי שמאפשרים או מייצרים את הזנות. הסרסור לעומת זאת יורשע בעבירה מסוג פשע. שיטה זו אינה ממסדת את הזנות ואיננה רואה בה תופעה טבעית שאין דרך להלחם בה. סעיף 199 לחוק קובע את הסנקציה ביחס לסרסרות. סעיף 200 אף קובע חזקה סרסרות, שלפיה "גבר הגר עם זונה או שהוא רגיל להילות אליה דרך קבע או משתמש בפיקוחו או בהשפעתו עליה בדרך שיש בה כדי לטייע בידה או להכריחה לזנות, חזקה עליו שהוא חי על רווחיה, זולת אם הוכח היפוכו של דבר". כמו כן החוק קובע מאסר של שלוש שנים למקבל שירות של מעשה זנות של קטין (סעיף 1203) – כלומר הענשה לקוח של קטינים בזנות. לעומת זאת אין בחוק כל סנקציה פלילית לנשים בזנות סעיף נוסף (סעיף 204 לחוק) עוסק בהחזקת מקום לשם זנות.

8 בכנס "מיסוד הזנות?", לעיל הערה 2, אמרה חברת הכנסת זהבה גלאון, יושבת ראש ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא סחר בנשים, את הדברים האלה: "ואני רוצה לשתף אתכם על התארגנות שנחשפה בוועדה שבראשותי. התארגנות של בעלי אינטרסים לצורך העניין כפי שהגדיר את זה אותו אדם שקראנו לו בישיבה עד בי הוא סיפר שקיימת התארגנות של בעלי מקצועות חופשיים, בעלי אינטרסים, עורכי דין, נציגי עיתונות, בעלי בתי מלון, נהגי מוניות, כל מני אנשים המתפרנסים מכל נושא הזנות והסחר בנשים ואני מצטטת את האמירה שלו. הוא אמר: 'המטרה שלנו היא להביא תוך חמש שנים שהזנות תהיה חוקית'. ואני מודה שאני מודאגת מהעובדה שיש כאן קבוצה שחברה לה, שלקחה איש יחסי ציבור, שמנסה לקדם את העניין, שהציבה לה מטרה שהזנות תהפך לחוקית בטווח של חמש שנים."

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותורמתם למיסוד הזנות

פעולות מסוימות שנראות לכאורה כמקדמות זכויות נשים בזנות מרעות למעשה את מצבן (קידום אינטרס צר של אישה בודדת על חשבון הרעת מצב הקבוצה שאליה היא שייכת).

1. גישה ממסדת

הגישה הממסדת לזנות מצדדת בלגליזציה של זנות ולווייניה, שלפיה העיסוק בזנות, צריכתה והמחיה ממנה (סרסרות) מותרים על פי חוק⁹. עיסוק בזנות הוא בגדר עבודה, ומי שחי מעבודתה של האישה בזנות הוא המעביד שלה. הצדקות לגישה הממסדת נטועות בשני זרמי מחשבה: האחד הוא הזרם הליברטריאני, הגורס כי נשים בזנות בוחרות בזנות כעיסוק. בהנתן בחירה זו אין זה מעניינה של המדינה להתערב בשיקוליהן ובהחלטותיהן. תפקידה של המדינה הוא למשטר את העיסוק באופן המינימלי ביותר ולא יותר מהאופן שבו היא ממשטרת כל עבודה. הזרם השני גורס שמידת הבחירה שממנה נהנות נשים עניות באופן כללי היא מינימלית, וכי גופן של נשים אלה (כמו גם גופם של גברים עניים) מנוצל שלא מתוך בחירתן המלאה במסגרת מרבית העבודות הפתוחות בפניהן. גישה זו מצדדת בניסיונות לשיפור מצבן של נשים בזנות מתוך הפרדיגמה של זכויות עובדים¹⁰ ובמיסוד כאמצעי לשיפור תנאי "עבודתן" של נשים בזנות¹¹.

הקושי המרכזי הגלום בגישת הזנות כעבודה הוא שמרגע הגדרתו של עיסוק כעבודה, הכניסה בשעריו אינה עניין לבחירה בלבד. ניתן אף לומר שההפך הוא הנכון¹². אנשים נכפים לעבודה באופן תדיר, ולכאורה אין סיבה שדווקא בקונטקסט של זנות תינתן חשיבות יתרה למידת הבחירה המעורבת בכניסה למקצוע. הבעיה היא כמובן שללא מתן חשיבות יתרה זו תכפה על נשים סיטואציה המוגדרת כאונס תחת הדין הפלילי. כחברה אנו מייחסים חשיבות רבה במיוחד להסכמה של הצדדים לקיום יחסי מין, ולפיכך יש קושי באיחוד הפרדיגמות של מין ועבודה, שכן האחרונה אינה מאפשרת דגש על בחירה

9 דוגמאות למדינות שבהן ממוסדת הזנות הן הולנד וגרמניה.

10 Martha C. Nussbaum "Whether from Reason or Prejudice": Taking Money for Bodily Services" 27 *J. of Legal Stud.* (1998) 693, 696 ("Many of women's employment choices are so heavily constrained by poor options that they are hardly choices at all. I think that this should bother us and that the fact that a woman with plenty of choices becomes a prostitute should not bother us, provided that there are sufficient safeguards against abuse and disease, *safeguards of a type that legalization would make possible*" (ההרגשות שלי – ת' ש").

11 *Ibid*, *ibid*

12 Sylvia A. Law "Commercial Sex: Beyond Decriminalization" 73 *S. Cal. L. Rev.* 523 (1999-2000).

מהסוג שבו החברה מעוניינת בקונטקסט של יחסי מין¹³. בהולנד למשל מרגע שמסדה הזנות, בעלי בתי בושת החלו לגייס "עובדות" באמצעות מרכזי השמת כוח אדם במימון ממשלתי¹⁴. בדומה, מאז מיסוד הזנות בגרמניה ב-2002 הובילו חוקי האבטלה וקצבאות הסעד שלה לכך שפוטנציאלית, לפחות, נשים מובטלות שיופנו לבית בושת לשם "העסקה" ותשלולנה את האופציה, תסתכנה בקיצוץ קצבאות הסעד שלהן¹⁵.

מי שמאמצים באמת ובתמים את הגישה של זנות כעבודה אינם יכולים לטעון שזו עבודה מסוג המחייב בחירה בניגוד לעבודות אחרות בלי לעגן את טענתם זו. מדוע עבודה זו שונה? ואם היא שונה כיצד ניתן לוודא שאכן כל מי שעוסקת בה בחרה בה? ואם לא ניתן לוודא, מדוע למסד פרקטיקה הכופה על נשים עיסוק שאם לא בחרו בו, הוא אונס תחת הגדרות הדין הפלילי?

כמה נתונים הנוגעים לנשים בזנות מבססים את הטענה ששיעור ניכר של נשים בזנות אינן נמצאות במצבן מבחירה. ראשית, הנתונים הנוגעים לבחירה ברגע הכניסה לזנות מעלים שרוב הנשים בזנות נכנסו אליה בעודן ילדות, וכשהן סובלות מטראומה מתמשכת שקרמה לכניסה לזנות והשפיעה עליה. לפי מחקרים שונים, בין 55 ל-90 אחוזים מהנשים בזנות דיווחו על היסטוריה של התעללות מינית בילדות. 70% דיווחו שהתעללות זו השפיעה על כניסתן לזנות¹⁶. כמו כן הערכות קונסרבטיביות בנוגע לגיל

13 סעיף 345 לחוק העונשין מגדיר מהו אינוס. סעיף 1א345. קובע כי אינוס מתקיים כאשר "הבועל אישה שלא בהסכמתה החופשית". משמעות הסעיף היא כי החברה איננה מעוניינת שנשים תקיימנה יחסי מין משום שהופעלו עליהם אמצעי לחץ שונים – למשל כלכליים – אלא רק ביחסי מין שבהם האישה הסכימה חופשית. בעבר הגדיר הסעיף היעדר הסכמה חופשית באופן צר למדי: שימוש בכוח, גרימת סבל גופני, הפעלה אמצעי לחץ או איום באחד מאלו כלפי האישה או זולתה – אלה נחשבו למצבים שאינם מאופיינים בבחירה. כיום הוסרה הרשימה הסגורה המחמירה, ויש אפשרות לקרוא היעדר בחירה חופשית גם למצבים קיצוניים פחות מאלו שהיו מגויים בסעיף קודם לחיקון. לפי הגישה של Nussbaum, אין קושי במצב שבו אישה מקיימת יחסי מין משום לחץ כלכלי שמופעל עליה על ידי בן זוגה, סרסור או נסיבות חייה. כל עוד אין שימוש בכוח, והאישה איננה מסוממת בניגוד לרצונה, אין מדובר בכפייה לשיטתה. לפי גישה זו, קיים סטנדרט כפול בחברה: איננו רוצים שנשים תקיימה יחסי מין שלא בהסכמה מלאה, למעט נשים בזנות.

14 *Leidholdt, supra note 5, at p. 167.*

15 דוד רפ "היית מלצרית תוכלי להיות גם זונה: איך קרה שלשכות התעסוקה בגרמניה מפנות מובטלות לעבודה בתעשיית המין" הארץ 3.2.05. היות שמובטלים/ות מתחת לגיל מסוים הנמצאים מחוץ לשוק העבודה למעלה משנה מחויבים להיענות להצעות העבודה שקיבלו מלשכת התעסוקה כדי שלא תקוצץ קצבתם, והיות שזנות היא עבודה, תאורטית, לפחות, האופציה קיימת.

16 שם. ראו גם אלי זומר "התוצאות הנפשיות של העיסוק בזנות", הרצאה במסגרת כנס "סחר בנשים, זנות ומה שביניהם" http://www.maytal.co.il/heb_articles/article_12.html (24.3.06).

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות. מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותורמתם למיסוד הזנות

שבו נשים נכנסות לזנות בארצות-הברית מצביעות על הגילאים 13-14 כגיל ה"גיוס"¹⁷. נתון זה מוביל למסקנה שכל ניסיון להפריד בין זנות של נשים לזנות של ילדות הוא שרירותי, שכן רוב הנשים בזנות נכנסו אליה בגיל צעיר, וקשה לטעון שנשים אלו "שקלו החלטה זו שוב" עם הגיען לכגרות. הנתונים הנוגעים למידת הבחירה המעורבת בהישארות בזנות מדאיגים אף הם: במחקר השוואתי שנערך בחמש ארצות (ארצות-הברית, תאילנד, זמביה, טורקיה ודרום אפריקה) דיווחו 92% מהמשתתפות במחקר שהן רוצות לצאת מהזנות. נחונים אלו מצביעים על קיומה של קבוצה של נשים בזנות שברור כי מושג הבחירה לא חל לגביהן אם משום המוטיבציה לכניסתן (התעללות מינית בילדות שהובילה אותן להניח שהחפצתן ראויה וטבעית), אם משום הגיל שבו נכנסו לזנות, ואם משום שהן מדווחות באופן ישיר על רצון לעזוב שאינו בר מימוש.

תפיסתנו החברתית את גוף האדם הובילה לדחייה של מין בכפייה באמצעות חקיקה כנגד אונס, לפיכך אין ביכולתנו לאחוז בחפיסה של זנות כעבודה אלא אם ביכולתנו לבסס את הטענה שכל הנשים בזנות עושות זאת מבחירה מהסוג שמגדיר הסכמה בסיטואציה של אונס, שאם לא כן אנו מאשרים אינוס של קבוצת הנשים בזנות ודוחים אינוס של נשים אחרות. הנתונים באשר לנשים בזנות מבססים שלכל הפחות אין ביכולתנו לטעון כי כל הנשים בזנות עוסקות בה מבחירה. היות שאין ביכולת החברה לברר לגבי כל אישה ואישה בזנות אם הסכימה לעסוק בזנות אם לאו, עלינו לזנוח את החפיסה של זנות כעבודה, שכן מיסוד הזנות כעבודה ייצור בהכרח סיטואציה שבה חלק מהנשים בזנות נאנסות על בסיס יומי במסגרת שהחברה מתייחסת אליה כאל עבודה.

במילים אחרות, הפרדיגמה החברתית באשר למין מבוססת על הסכמה מלאה ואיננה מאפשרת אימוץ של מדיניות ממסדת כלפי זנות אלא אם ניתן להוכיח כי זנות בכללותה מתבצעת בהסכמה, או לחלופין שקיימים בידי החברה מנגנונים יעילים ופעילים לאיתור נשים בזנות שאינן עוסקות בה מבחירה. הנתונים שהבאתי מצביעים על כך שאין ביכולתנו לטעון כי כלל הנשים בזנות עוסקות בה מבחירה. לפיכך בהיעדר אפשרות לזיהוי מי הן אותן נשים שנכפות לזנות, עלינו לדחות תפיסה המבקשת למסד את כפייתן של נשים בזנות לקיום יחסי מין שלא בהסכמה.

2. גישה אוסרנית

הגישה האוסרנית דוגלת בקרימינליזציה של נשים בזנות ושל סרסורים. האוחזים בגישה זו רואים בזנות פעילות פלילית ששורשיה בעולם הפשע. סמים, זנות, הימורים – כל אלה מהווים מקשה אחת שיש להילחם בה באמצעות המערכת הפלילית, דהיינו המשטרה, התביעה ומערכת בתי המשפט. לפי גישה זו, האישה בזנות מתויגת כפושעת

בה במידה (ואם לא למעלה מזה) שהסרסור הוא פושע. תפיסת היחסים ביניהם היא של שותפים לפשע ולא של מנצל-מנוצל¹⁸.

הגישה האוסרנית בעייתית משום שהיא ממקמת את האישה בזנות בספרה הפלילית, ולפיכך היא פוגעת בה באופן כפול: היא מייצרת סטיגמה בקשר לאישה בזנות ומגבירה את פגיעותה. למשל כאשר זנות היא פלילית, אישה בזנות שנעצרת תפנה לרוב, בהיעדר בררה, לסרסור על מנת שישחררה מהמעצר, וכך נוצר חוב שהיא צריכה לשלם באמצעות שירותיה. במקרים אלו החוק הפלילי מסייע ביד הסרסורים לשעבד נשים בזנות¹⁹. בדומה, כאשר זנות היא פלילית, ניתן כוח לכל אדם, החל בשוטר וכלה בלקוח, לסחוט את האישה בזנות. כמו כן הסטיגמה הפלילית מקשה על אפשרות של שיקום ויציאה מהזנות²⁰.

3. גישה ממגרת

שורשיה ושמה של גישה זו נטועים בקונטקסט של המאבק למיגור עבדות בארצות-הברית, בפרט, ובעולם, בכלל. כפי ששמה מציע, גישה זו שמה לה למטרה למגר את הזנות מהעולם מתוך הבנת הזנות כעבדות מינית. הטענה היא כי זנות מתרחשת רק במסגרת יחסי כוח מרובדים מסוג שליטה, השפלה וכפיפות: סרסור-מוזנית, גבר-אישה, מבוגר-צעירה, תושב-זרה, בעל כסף-ענייה, אליים-קרובן, מקושר-מבודדת, בעל בית-מחוסרת בית, מכובד-מבוז. במילים אחרות, מכירת מיניות מתרחשת רק בקונטקסט של היעדר שוויון וניצול, ולפיכך קריאה של בחירה לסיטואציה של מכירת מיניות אינה אפשרית. התפיסה הממגרת נטועה בתפיסה של אנושיות הרוחה, כעמדה מוסרית, החפצה של גוף האדם. קנייה של בני אנוש ובעלות עליהם, אם באופן זמני (זנות) ואם מוחלט (עבדות), אינה עולה בקנה אחד עם הערך הגבוה שבני אדם זוכים לו לפי הגישה הממגרת²¹.

המדיניות שהאוהזות בגישה זו מקדמות היא, מחד גיסא, קרימינליזציה של הסרסור ושל הלקוח (כלומר של הסוכנים החברתיים המאפשרים את הזנות) והשקעה בשיקום נשים בזנות, מאידך גיסא. האישה בזנות אינה מתויגת כשותפה לעבירה אלא כצד מנוצל (קרובן), ולפיכך אין צורך להרתיע אותה באמצעות ענישה פלילית. הרתעה נחוצה לצרכן

18 לאה גרינפטר-גולד, ניסן בן-עמי "מיסוד הזנות? בסיס לדין פתוח" <http://www.macom.org.il/todaa-Misoud-Haznout-magazine.asp> (24.3.06)

19 Catherine A. MacKinnon *Women's Lives - Men's Laws* (2005) 157

20 קרן ידעיה, בכנס "מיסוד הזנות?", לעיל הערה 2.

21 ראו Catherine A. MacKinnon "Prostitution and Civil Rights Supremacy" 1 *Mich. J.*

Gender & L. (1993) 13. ראו גם Andrea Dworkin "Prostitution and Male Supremacy" <http://www.nostatusquo.com/ACLU/dworkin/MichLawJour1.html> (24.3.06)

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות. מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותורמתם למיסוד הזנות

ולספק. הבנת הזנות כעבדות מונעת גישה ממסדת, משום שכשם שמיגור עבדות אינו יכול להיעשות באמצעות הכרה בעבדים כעובדים ו"שיפור" תנאי עבודתם, כך אין במיסוד של זנות כעבודה משום שיפור ביחס למוסד דכאני זה²².

במקרה של "סחר בנשים" ההבנה של הכפייה הכרוכה בזנות אינטואיטיבית יותר, בייחוד לאור סיטואציית הכניסה לעיסוק. עם זאת בארצות-הברית בתי המשפט מפרשים את התיקון השלושה עשר לחוקה (האוסר על עבדות) באופן ששם פחות דגש על כפייה בכניסה למצב של עבדות ויותר על מידת הבחירה הכרוכה בעיסוק לאחר הכניסה אליו²³. לפי גישה זו, עבדות מחיימת במצב שבו הקרבן האמינה שאין לה אפשרות ריאליסטית שלא לספק את השירות שאליו נכפתה²⁴. לפיכך גם מצבים שבהם הקרבן קיבלה החלטה רציונלית, אך קשה – להישאר במצב הכפוי (למשל חוסר אפשרות לעזוב כתוצאה מעוני) הוכרו כעבדות²⁵. דוקטרינה זו לא התפתחה בקונטקסט של ניצול מיני, אך נתונים על אודות מידת הבחירה המעורבת במצבים של זנות (כאמור, 92% מהנשים בזנות מדווחות על רצונן להשתחרר ממנה) מאפשרים את יישומה בקונטקסט זה באופן שיכיר בה כעבדות.

תובנות חברתיות בקשר לנשים הסובלות מאלימות במשפחה יכולות לסייע בהבנת הזנות כעבדות ובהבנת הזנות כאקט שיסודו בחוסר בחירה. נשים רבות נשארות במערכות יחסים אלימות בגלל כפייה מרובת גורמים, החל בחוסר אפשרות כלכלית לצאת ממערכת היחסים, דרך קושי פסיכולוגי להשתחרר מהמכה (סינדרום האישה המוכה) וכלה בלחצים חברתיים והתעלמות של החברה ממצבה של האישה במערכת

22 "כל אשה במצב זנות עולים עליה מאחורה, מקדימה, מהפה – הכמות הזו של הגברים. אומרים תנאים – כל זונה יודעת שאם את מתחילה מתנאים אין לך עבודה. מה זה לא משנה. זה לא רק הסרסור שלא מרשה אם את לא מסכימה בלי קונדום או לא מאחורה אין לך עבודה. זונת צמרת – או. קיי? באחי, אני אצלך במלון. אתם באמת כל כך תמימים לחשוב שהגברים המתוקים האלה כשאת תגידי כן אבל אני מסכימה רק בקוס הם באמת לא יעשו את זה עם חליץ או בלי אם בא להם באותו רגע בתחת? מה אנחנו ילדים קטנים? זה כבר ברגע שגוף האשה הופך למצרך ושאפשר לשלם עליו את הופכת לרכוש, לחפץ, ברגע שאת הופכת לחפץ אין לך זכויות וברגע שאין לך זכויות לא רלבנטי לדבר על תנאים – כן זה להגידי שהצלב האדום יחלק לשבויים חליץ כשהם נדפקים בתחת – איזה תנאים! כחירת להיות זונה איבדת את תנאי המחיה" (קרן ידעיה בכנס "מיסוד הזנות?", לעיל הערה 2) (ההדגשות שלי – ת' ש').

23 MacKinnon, *supra* note 19, at p. 156

24 *Ibid*, *ibid*

25 *Ibid*, at p. 157

היחסים האלימה²⁶. ההכרה במנגנון הסבך הכופה על נשים להישאר במערכות יחסים אלימות יצרה שינוי בגישה החברתית אליהן והפריכה את ההנחה שנשים בוחרות להישאר במערכות האלימות, או שהישארותן שקולה לבחירה להישאר. הכרה דומה בקשר לנשים בזנות תאפשר שבירה של הדיכטומיה המלאכותית בין "זנות מבחירה" לזנות מכפייה ובין "סחר בנשים" לזנות.

4. גישה פוסט-מודרניסטית

הגישה הפוסט-מודרניסטית מתמקדת בקולן של נשים בזנות ומכאן חשיבותה. גישה זו מקשיבה לאופן שבו נשים בזנות מתארות את מצבן ואת צורכיהן ושואפת לקדם את האינטרסים של נשים בזנות כפי שהן עצמן מגדירות אותם. מובן שהקושי המידי העולה מגישה זו הוא שלנשים בזנות, כמו לכל קבוצה אחרת, אין קול אחד ואחיד כי אם מגוון של קולות, ועם זאת הצורך לייצר מדיניות חברתית מחייב אחידות מסוימת שיש בה משום "מחיקה" של מי שקולן אינו בא לידי ביטוי במסגרתה. ארגונים שהוקמו על ידי נשים בזנות למען נשים בזנות מביעים קולות שונים וסותרים. כך למשל בעדות שניתנה בקונגרס נים על ידי שלושה קולקטיבים של נשים בזנות, טענו הנשים כי כל זנות היא כפייה, וכי לא היו מנהלות את חייהן באופן זה לו הייתה בידיהן אפשרות לצאת מהזנות²⁷. עמדה דומה הובעה על ידי נציגת ארגון "אנחנו שוות" בכנס בתל-אביב: "אני חושבת כל בן אדם רוצה לצאת מהמצב הזה. זנות שהופכת לחוקית היא טרור. Legalized Terrorism"²⁸. לעומת זאת נשים אחרות בזנות טוענות כי הן בזנות מבחירה, וכי יש לשפר את מצבן כעובדות²⁹, עם זאת נראה שההתנגדות למיסוד רווחת בקרב כלל הנשים בזנות³⁰.

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותרומתם למיסוד הזנות

הקושי בגישה הפוסט-מודרניסטית לזנות הוא קושי כפול: ראשית, כאמור, לא קיים קול אחד ואחיד של נשים בזנות שבשמו ניתן לפעול. כמו כן ניתן לטעון כי המנגנונים הפסיכולוגיים המופעלים על ידי נשים בזנות על מנת לשרוד את המציאות הקשה שאותה הן חיות מונעים מהן להתייחס אל מצבן כאל תוצר של כפייה³¹. לפיכך יש לקולן של נשים שהצליחו לצאת מהזנות ("ניצולות") מהימנות גבוהה יותר בכל הנוגע למידת הכפייה הכרוכה בזנות³². הקושי השני והחשוב יותר הוא שסוגיית הזנות והגישה החברתית אליה אינה משפיעה רק על נשים בזנות (אם כי הן הקרבנות המרכזיים והמידיים) אלא על נשות החברה כולה, ולפיכך אין מקום להתמקדות צרה מדי בקולן של נשים בזנות במסגרת הדיון על שאלת המיסוד. כפי שכותבת Evelina Giobbe:

"[T]he prostitute symbolizes the value of women in society. She is paradigmatic of women's social, sexual, and economic subordination in that her status is the basic unit by which all women's value is measured and to which all women can be reduced"³³.

בזירה הישראלית באות לידי ביטוי מובהק שלוש גישות מרכזיות: הגישה הפוסט-מודרניסטית באה לידי ביטוי במאבקים משפטיים לשיפור מצבן של נשים אינריווידואליות בזנות, מאבקים שלטענתי מקדמים מדיניות ממסדת כלפי זנות, ולפיכך יש בהם משום פגיעה במצבן של נשים בזנות, בפרט, ונשים, בכלל. הגישה הממסדת מקדמת במסגרת מאבקים של ארגוני זכויות אדם ליברליים כנגד תופעת הסחר בנשים כמו גם בגישתם של גופים ומפלגות ליברליים המאמינים שזנות היא תוצר של בחירה. הגישה הממגרת באה לידי ביטוי בחוק העונשין ובמאבקים של ארגוני זכויות אדם ודיקליים כנגד מדיניות של מיסוד כפועל של הזנות בישראל. כאמור, הגישה הממסדת והגישה הפוסט-מודרניסטית עומדות בסתירה ואף חותרות תחת הגישה הממגרת הן בגרסתן הרואה בזנות רעה חולה שאין לרפאה, אך ניתן לצמצמה באמצעות רגולציה, הן בגרסתן המחייסת לזנות כאל עבודה לכל דבר ועניין, משום שהגישה הממגרת רואה בזנות עבדות על בסיס מין, ובכל ניסיון להתייחס אליה כאל עבודה משום השלמה עם קיומה של עבדות זו.

31 הדיאלוג להלן מכנס "מיסוד הזנות?", שם, מבטא את הבעייתיות הכרוכה בהגדרה עצמית של נשים בזנות כקרבן: "שירה: יש אישה אחת שתעיד על עצמה שזה מה שהיא רוצה? ליעד: דבר ראשון שום אישה לא תבוא ותעיד על עצמה הינה אני קורבן".

32 תגובתה של חברת הכנסת זהבה גלאון לכתבה על ליעד קנטורוביץ'.

33 Evelina Giobbe "Confronting the Liberal Lies about Prostitution" *The Sexual Liberty and the Attack on Feminism* (Dorchen Leidholdt, Janice G. Raymond eds., 1990) 67, 77.

26 ראי ע"פ 6353/94 כוחבט ג' מדינת ישראל, פ"ד מט(3) 647. ראי גם Joyce E. McConnell "Beyond Metaphor: Battered Women, Involuntary Servitude, and the Thirteen Amendment" 4 *Y. J. of L. & Feminism* (1991-1992) 207.

27 MacKinnon, *supra* note 19, at p. 402.

28 ליעד הערה 2.

29 נורית ורוגפט "פועלות תעשיית המין של ישראל, התאחדו" הארץ 30.6.00: "ליעד קנטורוביץ', בת 24, 'מלכת סאדו' וסטודנטית, נחשפת כאן לראשונה כדי להגן על זכותן של נשים לבחור לעבוד בתעשיית המין. לטענתה, יש למקד את המאבק אך ורק בסחר בנשים ובניצולן בכפייה. את ההתנגדות הפמיניסטית ללגיטימציה של הזנות ולהחלת חוקי העבודה על הזנות היא תופסת כתגשאות ופטרונות".

30 במסגרת כנס "מיסוד הזנות?", לעיל הערה 2, אמרה ליעד קנטורוביץ' המייצגת זרם של "זנות מבחירה" את הדברים האלה: "מיסוד הזנות מגביל את זכויות הזונה. למשל בנודה – כולא אותן – יש רק בתי בושת מורשים והן משלמות סכומים אסטרונומיים למיסים. אני רוצה להגיד לסיים שברור שידאגו לסרסורים ולא לזונות. לא צריך כנס בשביל לראות שהפמיניסטיות נגד (מיסוד הזנות) והמדינה הסרסורים בעד" (ההרגשות שלי – ת' ש').

ב. התמודדות עם סחר בנשים בישראל: קידום מיסוד הזנות

1. ארגוני זכויות אדם

העיסוק הנרחב בתופעת הסחר בנשים הרע את מצבן של נשים בזנות, משום שהשיח שמייצרים ארגוני זכויות אדם סביב תופעת הסחר בנשים מסייע במתן לגיטימציה לכוחות החברתיים הפועלים למען מיסוד הזנות בישראל. כטרם זכתה תופעת הסחר בנשים לאהדה ולשיח הציבורי שלהם היא זוכה כיום, הודרו הנשים בזנות מהחברה ומהשיח הציבורי. כיום נוספת להדרתן מהחברה יצירה של לגיטימציה לניצולן כתוצאה משיח על אודות הסחר בנשים העושה שימוש ברטוריקה של חוסר בחירה תוך הדגשת הבחירה שממנה נהנות נשים בזנות.³⁴

34 רבות מקרבנות התופעה המכונה "סחר בנשים" הן נשים שהיו ערות לעבודה כי הן עומדות להיות מוזנות. הגדרתן כמי שנסחרו ולא כנשים בזנות נובעת מהעובדה שהן אינן מקבלות את הכסף מהלקוח (מי שקנה אותן מקבל אותו ומעביר להן שיעור אפסי ממנו), וכי עליהן להחזיר למי שקנה אותן את עלות קנייתן. כך למשל בתפ"ח (ת"א) 1158/01 מדינת ישראל נ"י שמואלוב, תק-מח 1819 (1)2002 (להלן: עניין שמואלוב), "...אשר טענת הסניגור המלומד שאותן נשים הסכימו להיכנס לארץ בדרך לא-חוקית ולעסוק בזנות, כפי שאכן עסקו, התשובה היא, שאילו היינו מודקקים בבריקת נסיבות העסקתן, היה מחברר לכל, שהן הפכו לשפחות מין, שכל תפקידן להרוויח כסף עבור אדוניהן, כמה שיותר" (שם, בפסקה 12 לפסק הדין). חרף העובדה שמרבית הנשים בזנות נאלצות להעביר את הכסף שקיבלו מהלקוח לסרטור המטיל עליהן מרותו (והרי נשים בזנות נכנסות אליה כמצב של עוני ואינן נגאלות מעוניין כי אם להפך) העניין הציבורי בתופעה נובע בעיקר מסיפורים על נשים שנכלאו, דרכונן נלקח וכי – נשים שנלקח מהן חופש הבחירה במובנו הליברלי הקיצוני. עם זאת בתי המשפט מסרבים להכיר במרושג הבחירה בסיטואציה שבה ההבדל היחיד (לכאורה, שכן גם הבדל זה אינו מתקיים במציאות) בין אישה בזנות לבין אישה שנסחרה הוא העובדה כי האישה שנסחרה אינה מקבלת את מלוא התשלום על ניצולה המיני. בעניין שמואלוב מצטט בית המשפט מהורעת אחת המחלונות: "בחורות שכבר היו בישראל הציגו לי לנסוע לעבודה בישראל בתור זונה. הן אמרו לי שיש אפשרות לנסוע לישראל, ומשלמים עבור ההוצאות לדרך... ילנה הסבירה לי שהודשיים אני אצטרך לעבד חינם כדי להחזיר את הכסף למי שקונה אותי..." (שם, בפסקה 7 לפסק הדין). לבל תיווצר טעות, פרשנותם של בתי המשפט את סעיף 203 נכונה בעיניי. כמהם אני סבורה כי סיטואציות אלו נעדרות בחירה, עם זאת בניגוד אליהם אינני סבורה כי היעדר בחירה זה מבחין אותן מנשים אחרות בזנות. בבקדה זו עליי להתעמת עם המחשבה המרקסיסטית בדבר הערך שבהגנה על חלק מהמנוצלים בכל דרך אפשרית. אני סבורה כי במקרה זה אין ערך בהגנה ולו על חלק מהמנוצלים מסעמים אחדים. ראשית, המחיר שמשלמות אחיותיהן לניצול בעקבות העזרה הניתנת לנשים הנסחרות כבד ביותר (כפי שציינתי). שנית, ההגנה שזוכות לה נשים שנסחרו היא בסופו של יום חרב פיפיות, שכן נשים אלו חוזרות לתות לאזור שכרותו מהסותר (משום עוניין ומשום הסטיגמה החברתית המלווה אותן שאיננה

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותומתם למיסוד הזנות

Dorchen Leidholdt, המנהלת בפועל של הקואליציה (העולמית) נגד סחר בנשים (CATW), טוענת:

"distinctions between prostitution and trafficking in women are relatively recent and have been promoted by organizations and governments working to legitimize and/or legalize prostitution as work..."³⁵.

מאבקם של ארגונים פמיניסטיים למגר את הזנות החל בסוף המאה התשע עשרה והגיע לשיאו בראשית שנות השמונים של המאה העשרים. דיווחים בתקשורת על ממדיה ההולכים ותופחים של תעשיית מין בין-לאומית וסיפורי זוועה על סבלם של קרבנות התעשייה הזינו את אש המאבק³⁶. האסטרטגיה שפותחה בתגובה על ידי אנשי תעשיית המין ותומכיהם הייתה להסיט את מוקד ההתעניינות אל מה שייתפס בעיני העין הליברלית כגילויי האכזריות הקיצוניים ביותר במסגרת תעשיית המין: סיפוריהן של נשים מארצות עניות שנסחרו בארצות עשירות תוך שימוש בטקטיקות של משכון וכפייה פיזית גלויה. במקביל למיקוד זה גילויה האחרים של תעשיית המין הרצו כלגיטימיים בשם "זכויות העובדות" בהם³⁷.

לפי Leidholdt, הדיכוטומיה השחוקה בין זונה לקדושה הוחלפה בדיכוטומיה חדשה: קרבן סחר ועובדת מין (sex worker). במסגרת מהלך זה סחר במין (sex trafficking) וסחר בעבודה התקבצו תחת הקטגוריה הניטרלית מבחינה מגדרית של "סחר בבני אדם"³⁸. באופן זה טושטשה העובדה שהנוק האולטימטיבי הגלום בסחר מין הוא התוצר או היעד הסופי הטעון מאוד מגדרית של סחר זה: זנות. בהתאם, המילה זנות הוצאה מהלקסיקון והוחלפה ב"תעשיית מין" וב"עבודת מין" באופן שמיקד את הדיון בסוגיה בשאלות של "זכות העובדת" להרוויח כסף כראות עיניה³⁹. בשנים האחרונות חדל הביטוי "סחר בנשים" לנעום לאנשי ה"תעשייה" משום שמשמע מביטור זה שמעבר למתנס קיימת קרבן ולפיכך ביטויים כגון "הגירת מין" נכנסו לשימוש⁴⁰.

מאפשרת את הכלתן בקהילה), ולפיכך נפגעות אף הן מתוצאות שיה זה, שהן מיסוד הזנות והעמקה של הדר-לגיטימציה החברתית של נשים בזנות.

35 Leidholdt, *supra* note 5, at p. 167.

36 *Ibid*, *ibid*

37 *Ibid*, at pp. 175-176

38 *Ibid*, *ibid*

39 *Ibid*, *ibid*

40 *Ibid*, *ibid*

הביקורת על ההתפתחויות הללו בשיח על אודות נשים בזנות וקרבנות סחר נעוצה בכך שסחר בנשים וזנות חד הם⁴¹. עמדה זו מבוססת על כמה אדנים: הנשים המסומנות כמטרה לניצול במסגרת "סחר" ובמסגרת זנות הן אותה אוכלוסיה ענייה, צעירה, בת מיעוטים, בעלת רקע של ניצול מיני בילדות וללא תמיכה משפחתית. האחר שבו מתרחש הניצול הוא אותו אחר: סוחר נשים מביאים את "סחורתם" לבתי בושת מקומיים ולמועדוני חשפנות, שם הן פוגשות את עמיתותיהן המקומיות. הפגיעות שנשים שנסחרו ונשים בזנות סובלות מהן אותן פגיעות הן: תסמונת פוסט-טראומטית, דיכאון קליני, נזק למערכות הרבייה, פגיעות מהתעללות פיזית ותקיפה מינית ומחלות מין⁴².

ארגוני זכויות אדם אחדים בישראל פועלים באופן אקטיבי ביותר כנגד תופעת ה"סחר בנשים". מרביתם מאמצים את הדיכטומיה בין קרבן סחר לעובדת מין ("זנות מבחירה") אם במוצהר ואם במובלע. חלקם מאמצים את הדיכטומיה כרמת המעשה הדוחים אותה ברמה התאורטית. חלק זה של המאמר סוקר את פעילותם של חלק מהארגונים הפועלים בתחום ומציע שפעולתם מקדמת מהלך של מיסוד הזנות בישראל, כלומר היא מתבצעת על גבן ועל חשבונן של נשים בזנות.

(א) הקואליציה נגד סחר בנשים

הקואליציה הישראלית נגד סחר בנשים מורכבת מכמה ארגוני זכויות אדם בישראל, החל מהאגודה לזכויות האזרח, דרך הקשת הדמוקרטית המזרחית ועד למרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית⁴³. בדיונים (שבהם השתתפתי) שנערכו בקואליציה בשחר ימיה על אודות השאלה מה הן מטרותיה כארגון, הבהירה נציגת ארגון אמנסטי כי אמנסטי אינטרנשיונל לא נתן מנדט לאמנסטי ישראל להשתתף בקואליציה הפועלת גם למיגור תופעת הזנות. היות שנציגת אמנסטי הודיעה כי אמנסטי תפרוש מהקואליציה אם תקבל החלטה שלפיה הקואליציה תתנגד למיסוד הזנות, נמנעה הקואליציה מלנקוט עמדה זו והגבילה עצמה לטיפול בסחר בנשים, ובעקבות הדיונים האמורים היה ברור כי המיקוד

⁴¹ Ibid, at p. 177

⁴² Ibid, at p. 178

⁴³ חברים בקואליציה הארגונים האלה: מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בתל אביב, מקלט לנשים מוכות בהרצליה, מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בחיפה, מקלט לנשים מוכות בחיפה, אמנסטי אינטרנשיונל, שדולת הנשים בישראל, אנחנו שוות, קו סיוע לעובדי חוץ במעצר, התנועה לגבריות חדשה, ש.י.ן, קו לעובד, שניי, המרכז לפלורליזם יהודי של התנועה ליהדות מתקדמת בישראל, הקשת הדמוקרטית המזרחית, ארגון קליף והאגודה לזכויות האזרח.

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותרומתם למיסוד הזנות

בסחר בנשים משמעו עמדה שלפיה זנות היא אקט שיסודו בחירה⁴⁴. אחד הארגונים שישב בדיונים אף הודיע כי לא יוכל לשבת בקואליציה המפרידה בין זנות לבין סחר בנשים מתוך עמדה הרואה בראשונה אקט של בחירה. ארגון זה ייצג אף הוא ארגונים בין-לאומיים, אך עוצמתו של אמנסטי הכריעה את הכף: הארגון לקח על עצמו עמדה של גוף מייצג לקואליציה תוך הסתייגות מוצהרת מעמדתה כאשר לזנות, ואמנסטי נשאר בקואליציה⁴⁵. חשוב להדגיש שעמדת אמנסטי הובילה למצב שבו הקואליציה נגד סחר בנשים נמנעת מהכללת כל מאבק שהוא בזנות במסגרת פעולותיה⁴⁶. חברי הקואליציה הם מרבית הארגונים והפעילים/ות הפמיניסטיים בישראל, ולפיכך המשמעות היא שגופים אלו לוקחים חלק בקריאה להפרדה בין זנות לבין סחר בנשים כדי לא לאבד את חברות אמנסטי אינטרנשיונל – ארגון רב עוצמה לכל הדעות – בקואליציה.

אותם ארגונים, החברים בקואליציה נגד סחר בנשים ומחזיקים בעמדות "רדיקליות" יותר כאשר לזנות ולפורנוגרפיה, חברו להקמת ארגון בשם "קואליצית ארגונים פמיניסטיים וחברתיים נגד פורנוגרפיה". מדובר בקבוצה של ארגונים ותנועות פמיניסטיים וחברתיים אשר חברו לשם פעולה כנגד שידורים פורנוגרפיים בערוצי הכבלים והלוויין. החפיפה הגדולה בין הארגונים החברים בקואליציה נגד סחר בנשים ובקואליציה נגד פורנוגרפיה מדגישה ביתר שאת את העובדה שהקואליציה נגד סחר בנשים פועלת אך ורק כנגד הפרה של זכויות אדם לפי קנה מידה ליברלי, דהיינו בהיעדר בחירה כמובן הליברטריאני⁴⁷. כל פעילות המבטאת תפיסה פמיניסטית "רדיקלית"

⁴⁴ סיטואציה דומה מתוארת על ידי Dorchen Leidholdt במאמרה המוזכר לעיל: "[T]he conference organizers – the Dutch government-funded Foundation Against Trafficking in Women – announced in no uncertain terms that they believe otherwise. All of the Participants were instructed that the topic at hand was trafficking in women; prostitution was not to be discussed" Leidholdt, *supra* note 5, at p. 169.

⁴⁵ הארגון שהתנגד לעמדת אמנסטי וסירב לשבת כחבר בקואליציה העושה את ההפרדה בין סחר בנשים וזנות משום האימפליקציה של תפיסה של זנות כאקט של בחירה הוא מכון תודעה.

⁴⁶ דוח ארגונים לא ממשלתיים ישראלים לוועידת זכויות האדם של האו"ם: הערכת הפעילות של גורמי ממשל ועובדות מהשטח על הסחר בנשים לזנות בישראל; <http://www.macom.org.il/todaa-un-report-59-heb6.asp> (24.3.06).

⁴⁷ הארגונים החברים בקואליציה נגד שידורי פורנוגרפיה הם ש.י.ן – לשווין ייצוג נשים, הקשת הדמוקרטית המזרחית (שיח חדש), ויצו הסתדרות עולמית לנשים ציוניות (ע"ר), התנועה לגבריות חדשה, שדולת הנשים בישראל, אחותי – למען נשים בישראל, פרלמנט נשים, הן – הרצליה נשים, ל.א. – לחימה באלימות נגד נשים, קולך – פורום נשים דתיות, מועצת נשים עיריית גבעתיים, אמונה – תנועת האשה הדתית לאומית, איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בישראל (ע"ר). ראי בג"ץ 5432/03 ש.י.ן לשווין ייצוג נשים נ'

מחויבת להתרחש מתוך למסגרת הקואליציה נגד סחר בנשים. סוגיית הפורנוגרפיה, המעלה שאלות ליברליות קלאסיות של חופש ביטוי (של יצרני הפורנוגרפיה) ובחירה (של הנשים המשתתפות בסרטים פורנוגרפיים), נמצאת מחוץ לגבולות השיח שבו מיקמה עצמה הקואליציה נגד סחר בנשים, דהיינו התחום שבו כפיית הנשים אינה בוטה מספיק לשם סיווגה כחוסר בחירה בקנה מידה ליברטריאני.

בעתירה שהוגשה על ידי הקואליציה נגד פורנוגרפיה כנגד שידור ערוץ פלייבוי הסבירה הקואליציה את התנגדותה לשידור בלי להתייחס לאלמנט הניצול הכרוך בחעשיית הפורנוגרפיה, דהיינו בלי להתעמת עם שאלת הבחירה של הנשים המופיעות בסרטים אלו – שאלה הכרוכה בשאלת הזנות באופן בלתי נפרד. עמדת הקואליציה נגד פורנוגרפיה כפי שהיא מופיעה בעתירה שהגישו היא זו:

“פורנוגרפיה [היא] גורם המעצים ומנציח את מגמות אי השוויון של נשים בחברה, והגורם ליחס לא שוויוני, אלים ומבוזה כנגד נשים כאשר הן נשים. התנגדותן של העותרות לשידורים פורנוגרפיים אינה נעוצה, אם כן, בהשקפת עולם שמרנית... הפורנוגרפיה הינה, ככלל, מוצר אשר קהל היעד שלו הוא גברים, וההופך נשים לאובייקטים מיניים בעבורם, ובלשון סעיף החוק נשוא עתירה זו, מעורר את תפיסתן כ'חפץ זמין לשימוש מיני'”⁴⁸.

במילים אחרות, הרצינול הכפול העומד בבסיס ההתנגדות הפמיניסטית לפורנוגרפיה – הפגיעה בנשים המופיעות בסרטים והפגיעה בכלל אוכלוסיית הנשים כתוצאה מהמסרים על מיניות נשית המופיעים בסרטי פורנוגרפיה – ננטש על ידי הקואליציה נגד פורנוגרפיה שבחירה להתמקד אך ורק בהשלכות הפורנוגרפיה על אוכלוסיית הנשים שאינן משתתפות בה. היות שהחפיפה בין נשים בזנות לנשים המנוצלות במסגרת חעשיית הפורנוגרפיה גדולה, הבחירה שלא להתמקד בנשים אלו היא עקיפתה של שאלת הבחירה בקונטקסט טעון זה.

(ב) “אישה עוברת לסוחר”

בשנת 2003 פרסמו מוקד סיוע לעובדים זרים במעצר (להלן: המוקד)⁴⁹, מרכז אדווה⁵⁰ וארגון “אישה לאישה”⁵¹ דוח בשם “אישה עוברת לסוחר, סחר בנשים

המנוצעת לשידורי כבלים ולשידורי לוויין http://www.nevo.co.il/Psika_word/KITVEY/0304332-A-KT-C.DOC (24.6.06) (להלן: העתירה).

⁴⁸ שם, בפסקה 10 לפסק הדין.

⁴⁹ באתר האינטרנט שלו מגדיר המוקד את מטרתו ויעדו, ובהם “לבער את תופעת הסחר בנשים בישראל”. האופן שבו אתר המוקד מחאר את פעילותו נטול כל אזכור בנוגע לנשים

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותורמתם למיסוד הזנות

בישראל⁵². בראשיתו של הדוח מסרטטים הכותבים קווים לדמותה של כל אחת מהגישות הרווחות לזנות ולסחר בנשים. לפי כותבי הדוח, הגישה המבחינה בין זנות בכפייה לבין זנות מבחירה מעמידה “במרכז הדיון את הכפייה ואת תנאי העבודה ולא את עצם העיסוק בזנות”⁵³. מצוידת בקנה מידה זה אנסה לבחון את עמדות הארגונים שפרסמו את הדוח על הזנות.

כותבי הדוח ממקמים את עצמם במסגרת אחת הגישות שאותה הם מתארים: “הגישה שאומצה בדו”ח זה מתייחסת לסחר בנשים כאל הפרה של זכויות אדם וכפגיעה בזכויות הנשים”⁵⁴. מכאן שהכותבים אווזים בגישה שהם מכנים “גישת זכויות האדם”. גישת זכויות האדם מתייחסת לסחר בנשים כהפרה של זכויות אדם ומחייבת את המדינות לפעול למיגור הסחר בתחומן ולשיקום קרבנותיו. במסגרת גישה זו פועלים שני זרמים שונים. כותבי הדוח אינם ממקמים עצמם ביחס אליהם, ולכן קשה לדעת בוודאות מהי עמדתם בסוגיית “זנות מבחירה/זנות בכפייה”. זרם אחד רואה בזנות עצמה הפרת זכויות אדם וחותר לכיטולה. הזרם השני מבחין בין זנות מוצרן לזנות בכפייה ורואה רק

בזנות וממקם את תופעת הסחר בנשים כחלק מסחר בבני אדם בכלל, והפרספקטיבות המרכזיות הן הגירה (גירוש הנשים שנסחרו, הליך הגירוש, מעצון עד הגירוש וכו'), שהן שאלות הרלוונטיות לכל מהגר שנמצא בישראל בניגוד לחוקי המדינה) ותנאי “עבודה”. הפרספקטיבה של המוקד נגזרת מהאופן שבו החל המוקד לעבוד עם קרבנות סחר: “במהלך עבודתנו עם מהגרי העבודה הביקורים של מתנדבי המוקד בבתי מעצר נחשפנו לקבוצה נוספת – קורבנות סחר בנשים”. החשיבות של הפרספקטיבה שמציע המוקד רבה, אך במידה מסוימת העובדה כי הנשים נסחרו לזנות אינה בהכרח גורם משמעותי במאבק שמנהל המוקד – מאבק על כבוד האדם של כל אדם הנמצא בישראל, “חוקי” או לא, יהודי או לא. הבעייתיות היחידה הנעוצה בפרספקטיבה של המוקד היא שהיא מונעת התבוננות בתמונה השלמה שבה סחר בנשים היא תופעת לוואי של זנות.

⁵⁰ “מרכז אדווה הוא מכון בלתי תלוי לחקר החברה הישראלית ולקידום רעיון השוויון והצדק החברתי. מרכז אדווה מתמקד במחקר המדיניות החברתית בישראל ובניתוחה ובחן באופן ביקורתי את הצעדים הננקטים בתחומי התקציב, המיסוי והשירותים החברתיים – חינוך, בריאות, שיכון, רווחה, תחבורה וסביבה, וכן את השלכותיהם של צעדים אלה על החברה הישראלית כולה ועל כל אחת מהקבוצות המרכיבות אותה. מרכז אדווה מגבש המלצות למדיניות בשאיפה לקדם את הצדק ואת השוויון בחברה הישראלית. מרכז אדווה פועל בשיתוף עם ארגונים נוספים למען מדיניות המבוססת על עקרון הצדק החברתי”; ראו “צל מרכז אדווה” (24.3.06) http://www.adva.org/ivrit/homepage_heb.html.

⁵¹ מרכז פמיניסטי בחיפה הפועל בתחום הסחר בנשים.

⁵² נעמי לבנקרון ויוסי דהאן דו”ח אישה עוברת לסוחר – סחר בנשים בישראל, 2003 (מוקד הסיוע לעובדים זרים במעצר, מרכז אדווה וארגון אישה לאישה, 2003) http://www.adva.org/ivrit/Women_as_Commodities.htm (24.3.06) (להלן: הדוח).

⁵³ שם, בעמ’ 14.

⁵⁴ שם, בעמ’ 17.

באחרונה פגיעה בזכויות הנשים. זרם זה תומך במלחמת חורמה בסחר בנשים ובסיוע לקרבנותיו ודוגל בהגנה על זכויותיהן של נשים גם אם בחרו לעסוק בזנות ללא כפייה⁵⁵. שני הזרמים האוחזים בגישת זכויות האדם רואים בסחר בנשים הפרה של זכויות אדם ופגיעה בזכויות נשים, עם זאת אלו שאינם מבחינים בין זנות מבחירה לזנות בכפייה רואים בזנות כשלעצמה פגיעה בזכויות נשים כשעה שהמבחינים בין זנות מבחירה לבין כפייה רואים רק בסחר בנשים פגיעה בזכויות נשים. כותבי הדוח מציינים כי הם רואים בסחר בנשים משום פגיעה בזכויות נשים. תפיסה זו משייכת אותם לזרם המבחיין בין זנות בכפייה לבין זנות מבחירה ורואה רק בסחר בנשים, ולא בזנות בכללותה, משום פגיעה בזכויות נשים.

באופן כללי עמדת הדוח עולה בקנה אחד עם הזרם המבחיין בין זנות מרצון לזנות בכפייה תוך הסכמה עם העיקרון הליברטריאני שלפיו בחירה קיימת בסיטואציות הנעדרות כפייה אלימה שנראית לעין. למעשה, גישה זו מאפשרת הכלה מלאה של קרבנות סחר בנשים והדרה מלאה של נשים בזנות, שכן מרגע שמתקיים אקט נראה לעין של כפייה או הונאה, מסווגת קרבן הסחר ככזו גם אם ידעה שהיא מגיעה לישראל כדי להיות אישה בזנות. במילים אחרות, ההבחנה בין זנות מבחירה לזנות בכפייה היא למעשה הבחנה בין נשים בזנות לנשים שנסחרו, שכן לשיטת האוחזים בגישה זו, מי ש"בחרה" להיכנס למעגל הזנות, אך ניתן להוכיח לגביה שאקט ה"בחירה" שלה "בוטל" על ידי אקט של כפייה כלפיה (למשל נכלאה או קיימת קבלה המעידה על רכישתה על ידי הסרסור), זוכה להיכנס בשערי ההגנה הליברלית/ליברטריאנית על קרבן זנות בכפייה. הכפייה הראשונית, הכלכלית/חברתית, שהופעלה על כל אישה בזנות, הופכת לשקופה, ועקרון הסיווג בין זנות בכפייה לזנות מבחירה מופעל באשר לחופש הלכאורי שניתן לאותה אישה לאחר שנכנסה למעגל הזנות.

אנסה להוכיח את טענתי באמצעות שימוש בקנה המידה שקבעו מחברי הדוח: לפי הדוח, האוחזים בגישה המבחינה בין זנות מבחירה לזנות בכפייה מתמקדים בכפייה ובתנאי עבודה ולא בזנות עצמה. טענתי היא כי גם מחברי הדוח מתמקדים בכפייה ובתנאי העבודה ולא בזנות עצמה, ולפיכך הם ממקמים את עצמם, לפי הקריטריונים שקבעו בעצמם, כמי שמבחינים בין זנות מבחירה לזנות בכפייה. כך בפרק "הקורבנות: מיתוס ומציאות" מתמקדים כותבי הדוח בשאלת הכפייה בהסכרים מדוע כל הנשים הנסחרות חוסות תחת קטגוריית הזנות בכפייה: "33% מהנשים שרואינו למחקר זה טענו כי לא ידעו שמדובר בזנות וכי הן נענו להצעות עבודה במלצרות, בניקיון, בטיפול בילדים ועוד. השאר ידעו שתועסקנה בזנות אך הובטחו להן תנאים שונים מאלו שמצאו

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותרומתם למיסוד הזנות

בפועל: שכר של אלף דולר בחודש, מספר מועט של לקוחות ביום ויכולת לעזוב את מעסיקהן לאחר שתשלמנה את עלות הבאתן לישראל"⁵⁶.

הנפש הליברלית איננה יכולה אלא להתקומם כנגד הפרת חוזה ומצג שווא אלו ולהסכים למקם את קרבנותיהם בקטגוריית הזנות בכפייה, משום שבניגוד לשאר הנשים בזנות, שנכנסו אליה כקטינות ולאחר שעברו התעללות מינית, אך מתוך ידיעה ברורה מה הם תנאי העבודה המובטחים להן ותוך מודעות בהירה לעובדה כי הן כולאות עצמן סימבולית ומטריאלית במעגל הזנות, הנשים שרואינו למחקר, קרבנות הסחר, רזמו בנוגע להיקף הניצול. מרגע חסותן תחת קטגוריית "קרבנות סחר" מאבדת שאלת ההסכמה הראשונית כל רלוונטיות, ולפיכך עמלים כותבי הדוח כדי למקם את כל המרואיינות לדוח בקטגוריה זו. אך כדי לעשות זאת עליהם לייצב את הבינריות, דהיינו שקיימות נשים שאינן קרבנות סחר – נשים בזנות – והן השייכות לתחום ה"זנות מבחירה".

כאמור, מעבר להתמקדות בכפייה מתמקדים התומכים ב"גישת זנות מבחירה/זנות בכפייה" ב"תנאי העבודה". כך גם כותבי הדוח. בפרק "חיי היומיום בבתי הבושת" מתארים הכותבים את הניצול שחוו הנשים במונחים מתחום העבודה כאשר המסר המועבר הוא כי הבעייתיות הגלומה בסיטואציה אינה טיב ה"עבודה" (כזכור גישתם אינה מתמקדת בזנות עצמה) אלא תנאי העבודה הלא סבירים. בתיאור מקופלת ההנחה שאם הנשים לא היו נכפות לעבוד בעת המחזור החודשי ולא היו עובדות 18 שעות ביום אלא 8, לא היה בסיטואציה טעם לפגם. המהלך הוא אותו מהלך שארגוני עובדים פעלו למענו מאז המהפכה התעשייתית, והמאטריה אינה משבשת את האנלוגיה מבחינת כותבי הדוח. "כל הנשים שרואינו עבדו בזנות שבעה בימים בשבוע ולכל היותר נהנו מיום חופש אחד בחודש", מרווחים הכותבים⁵⁷. הבעיה המרכזית שעולה מתיאור זה היא בתחום של שעות עבודה ומנוחה, ולא בעובדה שמדובר בניצול בוטה של נשים במצוקה – שוב ממלא המוקד חפקיד של ארגון עובדים. החסריטאית והבמאית קרן ידעיה הביעה את הקושי הגלום בניסיון למקד את המאבק למען נשים בזנות בתנאי העבודה שלהן: "ברגע שגוף האשה הופך למצרך ושאפשר לשלם עליו את הופכת לרכוש, לחפץ, ברגע שאת הופכת לחפץ אין לך זכויות וברגע שאין לך זכויות לא רלבנטי לדבר על תנאים – כן זה להגיד שהצלב האדום יחלק לשבריים וזלין כשהם נדפקים בתחת – איזה תנאים! בחרת להיות זונה איבדת את תנאי המחיה"⁵⁸.

56 שם, בעמ' 19.

57 שם, בעמ' 27.

58 כנס "מיסוד הזנות?", לעיל הערה 2.

נדרש כבר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותרומתם למיסוד הזנות

כותבי הרוח מודאגים ממצבה של אוכלוסיה ספציפית של נשים בזנות, שהן גם מהגרות לא חוקיות, וכדי להבטיח את זכויותיהן של קבוצה זו הם מאמצים טרמינולוגיה דכאנית באשר לקבוצה של נשים בזנות. לכאורה, מרגע שיפנימו הרשויות בישראל את הפער בין "זונה רוסייה" ל"קרבנות סחר" יוטב מצבן של האחרונות, אך דומה שהיה ראוי יותר לו התעקשו כותבי הרוח על כך שגם ל"זונות רוסייה" מגיע יחס ראוי המכיר באנושיותן וכבודן כבני אדם, ולא רק לנשים המובחנות מאותן "זונות רוסייה" בשל היותן "קרבנות סחר".

(ג) נייר עמדה באשר להצעת חוק העונשין (תיקון) – הפסקת שימוש במקום המשמש לביצוע עבירות זנות), תשס"ד-2004

המוקד (כאמור, מוקד סיוע לעובדים זרים במעצר) פרסם נייר עמדה באשר להצעה לתיקון חוק העונשין בנוגע להפסקת שימוש במקום המשמש לביצוע עבירות זנות⁶⁴. נייר העמדה כולל גם הצעות של המוקד בנוגע לפרשנות הראויה להיתן למונחים שונים המופיעים בחוק העונשין בקונטקסט של זנות וסחר. בפתח נייר העמדה נכתב כי קיימת שרשרת גורמים המאפשרים את תופעת הסחר בנשים, וכי יש לשבור את החוליות בה כדי למגר את הסחר. אחת החוליות האמורות היא בתי בושת, מכאן חשיבות התיקון הנדון. עם זאת נייר העמדה מתעלם מהעובדה כי השרשרת היא שרשרת הביקוש לזנות – שרשרת של סחר בנשים שאינו בהכרח גלובלי. התעלמות זו מייצרת ומשעתקת את הריכוזומיה בין "סחר בנשים" ל"זנות מבחירה".

המשכו של נייר העמדה מצביע על ההשלכות הבעייתיות המתלוות לריכוזומיה זו. כך למשל מוצעת בהמשך נייר העמדה מדיניות חדשה: "לטעמנו יש לפרש את החוק הקיים (ובמידת הצורך, להוציא הנחיות פרקליטות בנושא זה) באופן המאפשר לאישה העוסקת בזנות מרצונה התופשי, לעשות כן בכיתה"⁶⁵. הצעה דומה הציע חבר הכנסת רשף חן מסיעת שינוי, וטעמו כדלהלן:

"אם מישהו יראה לי שאנחנו יכולים להפסיק את התופעה אני אשמח להצטרף אליו... אבל עד אז אם אנו מוכנים לקבל את ההנחה שבחברה ובחברה הישראלית בפרט על המרכיבים השמרניים שלה שיוצרים דחף

בבקרה את פעילות פרקליטות המדינה בנושא בעיית הסחר בנשים הכותבים טוענים כי הפרקליטות מתעלמת בהנחיותיה מתופעת הסחר בנשים ומתייחסת רק לתופעת הזנות. לנוכח מדיניות זו מובעת הביקורת הזאת: "האם אפשר לאתר זנות בכפיה בלא להכנס לבתי הבושת?"⁵⁹ מכאן שהכותבים מבחינים בין זנות בכפיה לזנות מבחירה ואף ביכולת של שוטרים לזהות זנות בכפיה באמצעות כניסה לבתי בושת. האפשרות לזיהוי שכזה באמצעות שוטרים קיימת אם הכפיה לזנות היא בעלת סממנים פיזיים ברורים (בהנחה, מתוך רוח הרוח, שהכותבים לא תלו תקוות גדולות בקשב של השוטרים לסימני מצוקה מעודנים יותר). במילים אחרות, כותבי הרוח מבקרים את הפרקליטות על שהנחיותיה אינן מפרידות בין הצורך "להציל" נשים שנסחרות לבין ההתעלמות הרגילה מזנות, שאינה מטרה ציבורי.

אחד הדיונים המעניינים שמנהלים כותבי הרוח מתקיים במסגרת ביקורתם על קלות הענישה שקובעים בתי המשפט לסוחרים בנשים. כותבי הרוח מתרעמים שעל אף נוסח החוק בתי המשפט מתמקדים בשאלת הבחירה והידיעה של הקרבן כי תעסוק בזנות עם הגיעה לישראל⁶⁰. מבחינת השופטים, במקרים שבהם האישה ידעה כי תעסוק בזנות יש מקום להקלה בענישה⁶¹. כותבי הרוח חשים כי אין מקום להתמקד בשאלת ההסכמה והידיעה ואף עורכים אנלוגיה של הבעיה לסוגיית האונס, שבה חל שינוי פרדיגמטי, שבעקבותיו אין מבקשים מאישה להביע חוסר הסכמה כדי לקבוע שמדובר באונס⁶². הסיבה שדיון זה מרתק במיוחד היא שלדעת הכותבים קיימת זנות בכפיה וזנות מבחירה, והם ממקמים את קרבנות הסחר בנשים בקטגוריה הראשונה תוך התרעמות על שבתי המשפט נכשלים בויהוי כפיה, עם זאת הם עצמם נכשלים באורח דומה לראות את הכפיה שלה נתונות נשים בזנות בכלל ומתעקשים על ההפרדה בין "זנות מבחירה" ל"סחר בנשים". נראה שאם אכן קיימת הריכוזומיה שכותבי הרוח מעמידים בין זנות מבחירה ובין סחר בנשים, הרי שצודקים השופטים בהתמקדם בשאלה זו, שכן היא שמכריעה את הקטגוריה של הסיטואציה ולפיכך את מידת הבעייתיות שבה.

בפרק הסיכום והמסקנות קובעים כותבי הרוח כי "ההתנגדות לשינוי בתפיסת הנשים מ'זונות רוסייה' לקרבנות בעלות זכויות מפרידה בין היחס הראוי ליחס המצוי"⁶³. משפט זה מגלם בתוכו באורח תמציתי את הטיעון המובע במאמר זה באשר לאופן שבו מתנהל מאבקם של ארגוני זכויות אדם בתופעת הסחר בנשים על גבן של נשים בזנות.

64 נייר עמדה באשר להצעת חוק העונשין (תיקון) – הפסקת שימוש במקום המשמש לביצוע עבירות זנות), תשס"ד-2004 (להלן: נייר העמדה) http://www.hotline.org.il/hebrew/pdf/Position_paper_on_closing_brothels_Heb.pdf (24.3.06) חוק העונשין (תיקון) – החזקה מקום לשם זנות), תשס"ד-2004 (להלן: הצעת החוק) <http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/2566.rtf> (24.3.06)

65 נייר העמדה, שם, בעמ' 5.

59 לבנקרון ודהאן, לעיל הערה 52, בעמ' 45.

60 שם, בעמ' 47.

61 שם, שם.

62 שם, שם.

63 שם, בעמ' 77.

מוחקת את הניצול ואת השעבוד הכרוכים בכל אקט המתבצע בקונטקסט זה. היטיבה לבטא זאת חברת הכנסת גלאון: "זנות מעצם הגדרתה היא מסחר בגוף האישה ולא ניתן להפריד בין זנות לסחר בנשים"⁷⁰. כאשר דוח המתייחס לנשים הנסחרות בתעשיית המין בישראל מתעלם מנשים מקומיות הנסחרות בה, נערכת בחירה להדיר את מי ש"עוסקות בזנות 'באופן כללי'" ואת הכפייה שממנה הן סובלות.

ההדרה של נשים בזנות מרוח משוואה עם נעלם מלווה בשרשרת הצעות למדיניות שתחריף את מצבן של נשים בזנות בישראל. כביטוי מובהק לטענה המובעת במאמר זה דוח משוואה עם נעלם חוזר ומציע כיצד להילחם בתופעה של "סחר בנשים" על גבן של נשים בזנות תוך התעלמות מהן במקרה הטוב ומתוך הרעת מצבן במקרה הרע, הן ברמות פרטניות הן ברמה של קידום מדיניות של מיסוד הזנות.

כך למשל כותבות דוח משוואה עם נעלם מנסות לקדם פרשנות של עבירת האינזוס כך שתחול על לקוחות של קרבנות סחר בנשים. מהלך זה מתבצע תוך התחפרות משמעותית בדיכטומיה בין סחר בנשים לזנות ונעשה באופן שבו אם יתקבל, יסתום את הגולל על יכולתה של אישה בזנות לטעון כי נאנסה (למעט במקרים שבהם השתוללה על מנח להביע התנגדות). הכותבות מתמקדות בהלכת ולצקי⁷¹. הלכה חשובה זו מכירה ביסוד נפשי של אינזוס בעניינה של אישה בזנות גם כאשר האישה לא התנגדה. הנאשם בחיק אמר לתובע שטען בפניו כי האישה שאנס התנגדה לבצע מין אורלי: "לא שמעתי על כך שזונה לא רוצה"⁷². כלומר באופן ברור התיק עוסק בשאלה אם כחברה אנו מכירים בכך שנשים בזנות נאנסות. בית המשפט התקומם כנגד התפיסה המובעת על ידי הנאשם שלפיה אין קיימת סיטואציה שבה אישה בזנות נאנסת ("מבחינתו מה לה ולבחירה חופשית. באיזו זכות רשאית היא להתנגד?"⁷³) והרשיע אותה באינזוס⁷⁴.

פסק דין זה, כמו גם פסקי דין אחרים שהכירו באפשרות של אישה בזנות להיאנס⁷⁵, הוא בעל חשיבות סימבולית משום אלמנט ההכלה הטמון בו – הכללתן של נשים בזנות בחברת האנשים בעלי הזכויות תוך הכרה בזכותן על גופן⁷⁶. הפרשנות שמציעות כותבות

70 ח"כ זהבה גלאון בכנס "מיסוד הזנות?", לעיל הערה 2.

71 תפ"ח (ב"ש) 904/03 מדינת ישראל נ' ולצקי, פ"מ חש"ג(2) 23 (להלן: עניין ולצקי).

72 שם, בפסקה 7 לפסק הדין.

73 שם, בפסקה 13 לפסק הדין.

74 שם, שם.

75 ע"פ 8523/99 דורוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(4) 837; ע"פ 5612/92 מדינת ישראל נ' בארי, פ"ד מח(1) 302.

76 אני מכירה בחשיבות הסימבולית של פסק הדין, אך גורסת כי למעט במצבים שבהם ניתן לבסס, מעבר לכל ספק סביר, את בחירתה של האישה בזנות (לעניות דעתי מדובר לכל היותר באחוז אחד מהעוסקות בזנות אם בכלל), הרי שבכל פעם שלקוח צורך זנות מתבצע אונס, ובמובן זה עניין ולצקי, לעיל הערה 71, לוקה בהכללת חסר.

דוח משוואה עם נעלם מאיימת לאיין את המשמעות הסימבולית החיובית הטמונה בפסק הדין לגבי נשים בזנות. לשיטתן, חשיבות פסק הדין היא בהניחו אדנים לקביעה שלקוחות אינם רשאים להניח הסכמה משתמעת למין, אך הכותבות מגבילות את ההלכה שהן מנסות לפתח לקרבנות סחר בלבד, ולא זו בלבד אלא שהן אף מבצעות אקט מדייר כלפי נשים בזנות בנסותן לקברע את ההלכה בנוגע לקרבנות סחר על דרך ההבחנה מנשים בזנות: "הלקוחות אינם רשאים להניח 'הסכמה משתמעת' מצד קרבנות הסחר לקיים עימם יחסי מין, הסכמה 'משתמעת' לכאורה, מעצם עיסוקן בזנות"⁷⁷. פסק הדין בעניין ולצקי לא קבע כי קיימת הסכמה משתמעת לקיום יחסי מין בקונטקסט של זנות. למעשה, פסק הדין בעניין ולצקי התנגד לקביעה שכזו. כותבות הדוח, מתוך התמקדותן בנשים שנסחרו, מציעות למעשה קונסטרוקציה של הסכמה משתמעת ליחסי מין בקונטקסט של זנות "בתמורה" לכך שקונסטרוקציה זו לא תחול בקונטקסט של סחר בנשים. מהלך זה מדרגים היטב את טענתי שלפיה ההגנה של ארגוני זכויות אדם על קרבנות סחר מתבצעת על גבן של נשים בזנות תוך שעתוק וייצור הדיכטומיה השגויה בין זנות מבחירה לזנות מכפייה. אם הפרשנות שמציעות כותבות דוח משוואה עם נעלם תתקבל, הרי שנשים בזנות תיאלצנה להעמיד ראיות חזקות ביותר כדי להפריך את חזקת ההסכמה המשתמעת למין שיצרו כותבות דוח משוואה עם נעלם. בהתחשב בעובדה שמדובר בעדות מול עדות, וכי נשים בזנות אינן נהנות ממניטין של מהימנות בחברתנו (כחלק משלל הסיטיגמות המוצמדות להן)⁷⁸, הלכה כזו תסתום את הגולל על אפשרותן של נשים בזנות לטעון שנאנסו.

כותבות דוח משוואה עם נעלם יוצאות באופן מובהק כנגד הנהגת מדיניות אבולשיוניסטיה בישראל: "הפללה גורפת של כל הלקוחות מייצגת אפשרות מרחיקת לכת מבחינת ממדי השינוי המשפטי שתייצור ביתס למצב הנהוג כיום"⁷⁹. עם זאת הן מצדדות בהפללה גורפת של כל לקוח של "קרבן סחר" ורואות במדיניות כזו דבר שונה בתכלית מהפללה של כלל הלקוחות. בהמליצן על תיקון לחוק העונשין האוסר על צריכת מין מקרבנות סחר בלבד (כלומר לא מלקוחות של נשים בזנות), הכותבות טוענות כי "איסור צריכת מין קנוי גם מנשים שאינן קרבנות סחר מעורר סוגיה נכבדה: האם ראוי שהמשפט הפלילי – הכלי שנועד לשרטט את 'רף הסובלנות' החברתית – יאסור על התקשרות, לכאורה רצונית, בין פרטים. אומנם אוטונומיית הפרט אינה ערך מוחלט, אך

77 דוח משוואה עם נעלם, לעיל הערה 69, בעמ' 29-30.

78 למשל בטרם בוטל בחש"ס קבע סעיף 206(2) לחוק העונשין כי "אין רואים את האשה כשוחפת לעבודה, אולם לא ירשיע בית משפט על סמך עדותה היחידה אלא אם מצא בחומר הראיות דבר לחיזוקה" (ההדגשות שלי – ת' ש').

79 דוח משוואה עם נעלם, לעיל הערה 69, בעמ' 30.

השאלה האם הגבול בינה לבין החשש לגרימת פגיעה ממשית לנשים העוסקות בזנות צריך שייחתך באיסור פלילי גורף על צריכת מין קנוי, אינה מובנת מאליה, וראוי לבחון האם לא ניתן להשיג מטרה זו באמצעים חלופיים, דוגמת חינוך והסברה⁸⁰.

בהמלצותיהן באשר לאופן שבו יש להתמודד עם אלמנט הצריכה, שהוא מנוע תופעת ה"סחר בנשים", ממקדות הכותבות את מסקנותיהן בקרבנות סחר בנשים באופן בעייתי ביותר. כך למשל הכותבות מציעות כי יש צורך בהסברה ביחס לסחר בבני אדם שתגרום ללקוחות להמנע מ"צריכתן". מסע ההסברה צריך להבהיר ללקוחות כי הנשים הנסחרות לא בחרו בזנות מרצונן החופשי (כדי שהלקוח לא יבלבל בינו לבין נשים בזנות)⁸¹. תיאורן את מסע ההסברה הנרחב הנדרש לשם מיגור התופעה מתעלם מהעובדה שהצריכה של "קרבנות סחר" אינה מופרדת מבחינת הלקוחות מצריכתן של נשים בזנות בכלל; שלקוח צריך להגיע לבית בושת עם כוונה לשלם עבור מין כדי שייחלק בקרבן הסחר, וכי עצם הכוונה הזו היא שמייצרת את הביקוש, ולא השאלה אם יבקש אישה מקומית או זרה לאחר שהגיע לבית הבושת. כמו כן מסע ההסברה הנרחב הנדרש לפי הכותבות אינו צריך לעסוק בהשלכות ההרסניות שיש לקניית מין על אינדיבידואלים (האישה בזנות והלקוח) ועל החברה בכללה. במילים אחרות, מסע ההסברה הנרחב שהכותבות מבקשות מביע את המסר כי אין רע בצריכת מין תמורה כסף, אין חולי חברתי המגולם בתופעת הזנות, אין סוגיות בווערות הנוגעות ליחסים בין המינים המעורבות בתופעה. הבעייתיות היחידה סביב שאלת הזנות מתעוררת כאשר לקוח נתקל באישה שהיא "קרבן סחר". המלצה כזו למסע הסברה שיש בו כדי להעמיק את הדרתן של נשים בזנות מהחברה ולעודד מיסוד של הזנות בישראל הבאה משני ארגונים מרכזיים (המוקד וקליניקה של הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית), מדגימה את טענתו של מאמר זה.

(ה) האלטרנטיבה: פעולתם של ארגונים אבולישיוניסטיים בישראל

לא כל ארגוני זכויות האדם הפועלים בישראל כנגד סחר בנשים מאמצים מדיניות שיש בה כדי להזיק לנשים בזנות. תת-פרק זה סוקר את האופן שבו ארגונים שונים פועלים למיגור הזנות (וממילא הסחר בנשים) בישראל באופן שאינו כולל אימוץ שיח דכאני בקשר לנשים בזנות או פעולות שיש בהן כדי להרע את מצבן של נשים בזנות בישראל.

80 שם, בעמ' 33.

81 שם, בעמ' 32.

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותרומתם למיסוד הזנות

דוגמה לפעולה ברוח אבולישיוניסטית היא פרויקט "ערים כלילה" שפעל בשנת 2004 באזור המרכז⁸². הפרויקט פעל באופן ניסיוני לשם "מיפוי, איתור, איסוף מידע וכחינת דרכי התערבות בקרב אוכלוסיות בני נוער המנוצלים מינית מסחרית"⁸³. בעקבות פרויקט זה הוצעה על ידי מכון תודעה⁸⁴ "תוכנית שיקומית טיפולית ניסיונית לבני נוער המנוצלים מינית מסחרית"⁸⁵. מטרת התכנית הייתה "להוות מערך תמיכה וקבלה לבני נוער המנוצלים מינית מסחרית, לסייע בשיפור רווחת חייהם, לשאוף לשיקום וטיפול ולהביאם לדרך חדשה בחייהם"⁸⁶. התכנית הייתה אמורה לכלול הקמת מקלט שהייה, הקמת קו סיוע ארצי, הפעלת "עבודת רחוב" – איתור בני נוער מנוצלים באתרי זנות – והקמת אתר אינטרנט שיספק מידע לבני נוער במצוקה משום ניצול מיני מסחרי⁸⁷.

2. ניסיונות לשפר את מצבן של נשים אינדיבידואליות בזנות

מהלכים משפטיים רבים המקדמים מדיניות מוסדת נעשים, לעתים בכנות ולעתים כמסווה, בשם הניסיון לשפר את מצבן של נשים בזנות. מבחינת הליברלית שאינה מצויה בנבכי תעשיית המין מהלכים מסוימים נחוצים לשם הטבת חייהן של נשים בזנות, ואם מהלכים אלו מחייבים מיסוד של הזנות, כה יהי. מובן שגם (ואולי בעיקר) מי שמצויה בנבכי השיח על זנות ובמציאות חייהן של נשים בזנות מעוניינת בשיפור מצבן, אך יש צורך בבחינה זהירה על כל צעד ושעל כדי לוודא שמהלכים מסוימים אכן משפרים את חייהן של נשים בזנות, וכי אין בשיפור זה משום זריקת עצם לנשים בזנות שטופה במדיניות רשמית של מיסוד מזיק. במילים אחרות, לעתים השיפור הוא בבחינת חרב פיפיות.

דוגמה לפעולה מסוג זה היא פעולתה של עורכת דין שפעלה להשגת פיצויים לנפגעות ההצתה בכוכן "קלאסה" בבאר שבע. עורכת הדין פנתה למוסד לביטוח לאומי,

82 דוח מכון תודעה לאר"ם 2004 <http://www.macom.org.il/todaa-un-report-60-heb6.asp> (24.3.06) (להלן: דוח מכון תודעה).

83 שם.

84 מכון תודעה לחקר הזנות וסחר הנשים בעולם מציע מידע ותכניות פעולה למניעה (להגברת המודעות בציבור ובאוכלוסיות החשופות למלכודת הזנות), להגנה (לאילו שנלכדו ורוצות לצאת לחירות) ולאכיפה (לאכיפת החוקים הקיימים ולחקיקת חוק נגד סחר בבני אדם וניצול זנותם של אחרים מה-2.12.49 שאותה אשררה ישראל ב-1950); ראו <http://www.macom.org.il/todaa-home.asp> (24.3.06).

85 דוח מכון תודעה, לעיל הערה 82.

86 שם.

87 שם.

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותרומתם למיסוד הזנות

שני טעמים לשופט אדלר לקביעה זו, המתעלמת באורח בוטה מחוקי מדינת ישראל. האחד, הוא כי בדיקת מכלול העובדות הנוגעות ליחסים בין העורר למשיבה מעלה ש"העסקתה של המשיבה אצל המערער עונה על הפן החיובי והפן השלילי של מבחן ההשתלבות". מובן שקביעה זו אינה מהווה נימוק מספק, שכן יש בה משום הנחת המבוקש כאשר להתאמתה של מערכת היחסים להחלת מבחן מתחום דיני העבודה. הטעם השני שמביא סגן הנשיא הוא מדיניות חברתית נאותה. אבקש להתעכב על נימוק זה. לדבריו:

"המדיניות החברתית הנאותה במקרה זה היתה להבטיח, שהאשה המבצעת עבודה במסגרת עסק של מי שמפעיל אותה תזכה להגנת חוקי מגן ולזכויות סוציאליות. גם מי שעוסקת במקצוע הזנות זכאית לתנאים מינימליים, שכן גם מי שמנוצלת ומועסקת כנערת ליווי היא בת אנוש (ראה: 'דו"ח הוועדה לבדיקת בעיות הזנות בראשות השופטת הדסה בין-עמור', מעמד האישה, בעריכת פ. רדאי, כ. שלו, מ. לבין-קובי (הוצאת שוקן), 1995, ע' 168). אין בזה כדי לעודד עיסוק זה או לתת לו תוקף חוקי. מדיניות זו מקשה על ניהול עסק אסור של זנות, שכן הטלת מסים וחשלוש זכויות שקבעו בחוקי מגן על מנהלי בתי בושת תהפוך את העסק לפחות כדאי. יצוין, כי אין אנו דנים ביחסים החוזיים בין בעלי הדין ובכל הקשור לחוקיות חוזה זה. ענייננו הוא הבטחת תנאי עבודה מינימליים, שנקבעו בחוקים"⁹¹.

בשנת 1975 מינה שר המשפטים ועדה בראשות השופטת הדסה בין-עמור כדי לבדוק את נושא הזנות בישראל על היבטיו השונים ולהגיש מסקנות והצעות. דוח הוועדה לבדיקת בעיית הזנות פורסם בשנת 1977, והמלצותיה לא יושמו מעולם⁹². אף על פי כן השופט אדלר מצא לנכון לפנות לדוח זה בסוף שנות התשעים (כעשרים שנה לאחר פרסום הדוח) כמכוון שיקולי מדיניות ראויה. אכן, העיסוק בזנות בישראל מועט עד אפסי, ובכל זאת בעשרים השנים שעברו מאז פרסום דוח הוועדה התפתחה חשיבה וכתובה פמיניסטית ולא פמיניסטית עשירה בנושא הזנות (מחורף לישראל), נוסו פרויקטים שונים ברחבי העולם, ונאספו נתונים כאשר לנשים בזנות. לא זו בלבד

ולהפתעתה, בקשתה להכיר בלקוחותיה (נשים בזנות) כעובדות התקבלה⁸⁸. במילים אחרות, בלי לשקול את ההשלכות שיש בהכרה רשמית של המוסד לביטוח לאומי בנשים בזנות כעובדות – כלומר מיסוד – השיגה עורכת הדין פיצוי כספי ללקוחותיה, אך עם זאת הרעה את מצבן בטווח הארוך משום שנשים אלו משתייכות לקהילת הנשים בזנות, קהילה אשר תודר מהחברה באופן סופי אם תמוסד הזנות בישראל באופן רשמי.

מקרה אחר המערב את אותו מכוון והגיע לבית הדין הארצי לעבודה הוא ערעור בעניין תביעת שכר מינימום ופדיון חופשה שהגישה התובעת כנגד אלי בן עמי, מנהל "מכון" קלאסה⁸⁹. בן עמי טען כי הוא מנהל בית בושת שבו עבדה התובעת כ"פרוצה" (כך בלשון בית הדין). התובעת טענה כי עבדה בבית הבושת בניקיון ובעיסוי מקצועי ורפואי.

כמותב ישבו נשיא בית הדין דאז השופט גולדברג, סגן הנשיא דאז השופט אדלר, השופטת קציר ונציגי העובדים מר אברהמוביץ' ומר סטויצקי. פסק הדין הקצר ניתן על ידי סגן הנשיא דאז השופט אדלר.

השופטת בהט ושופטי הרוב בערכאת הערעור נרתמו לעזרתה של התובעת שהייתה זקוקה לכסף שאותו תבעה כדי לחיות חיי אנוש, ובעשותם זאת הם לא נדרשו לשתי שאלות יסוד: האחת, השפעת קביעתם על כלל הנשים הנמצאות במצבה העגום של התובעת, בפרט, ועל כלל נשות ישראל, בכלל. השנייה, השפעת קביעתם על התובעת עצמה: על דימויה העצמי ועל יכולתה להיחלץ ממצבה בטווח ארוך יותר. בפסקה ארבע לפסק דינו כתב השופט אדלר את הדברים האלה: "לו קיבלנו את הטענה, כי המשיבה עבדה כפרוצה בבית הבושת שניהל מר בן עמי, היינו מגיעים למסקנה שמעמדה היה 'עובדת' וכי חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987 וחוק חופשה שנתית, התשי"א-1951 חלים על יחסי העבודה שבין בעלי הדין שלפנינו"⁹⁰ (ההדגשות שלי – ת' ש').

השופט אדלר מצא את נסיבות התביעה כמצדיקות קביעת הלכה החורגת מהנהגות לשם הכרעה במקרה שלפניו. אף שסרסרות היא עבירה על פי סעיף 199 לחוק העונשין קבע השופט אדלר שבן עמי הוא מנהל בית בושת שיחסיו עם הנשים שהוא עושק הם יחסי עבודה. קביעתו של השופט אדלר בפסקה זו אינה ברורה מאליה. השופט אדלר החליט להכיר בקיומם של יחסי עבודה במסגרת יחסי ניצול האסורים על פי חוק. דומה הדבר למצב שבו בית הדין היה מכיר בקיומם של יחסי עובד-מעבידה בין עבד לאדונו.

88 רותי סיני "על הסרסור לשלם לזונה שכר מינימום ולאפשר לה חופשה שנתית" הארץ 22.5.02.

89 דב"ע נ/180-3 בן עמי – מכון קלאסה ג' גליצנסקי, פד"ע לז 755 (להלן: עניין בן עמי).

90 שם, בפסקה 4 לפסק הדין.

91 שם, בפסקה 4(ג) לפסק הדין.

92 לדוח הוועדה ראו "דו"ח הוועדה לבדיקת בעיות הזנות, בראשות השופטת הדסה בין-עמור" מעמד האישה בחברה ובמשפט (פרנסס רדאי ואחרות עורכות, חשניה) 168 (להלן: דוח הוועדה).

שהשופט התעלם מהתפתחויות מחקריות ותאורטיות בתחום ופנה לרוח אנכרוניסטי⁹³, דוח הוועדה שאותו הוא ציטט אף מביע עמדה הפוכה בתכלית לעמדתו. ראשית, דוח הוועדה קובע מפורשות כי "השאלה הראשונה שהצגנו לעצמנו היא: האם יש מקום למעבר לשיטה הרגולטורית? בסופו של דבר הגענו למסקנה שאין מקום להנהיג בישראל את השיטה הרגולטורית משום שאין בה את כל אותם ההיבטים החיוביים שחסידיה מונים בה, ולעומת זה רבה בה השלילה"⁹⁴. באופן ספציפי ליחסי סרסור ואישה המזוגנת על ידיו קובע דוח הוועדה את הדברים האלה:

"מערכת היחסים בין הזונה והסרסור היא סבוכה ומיוחדת במינה, וקשה מאוד לשפוט אותה על-פי מבחנים מקובלים ביחסים שבין אנשים אחרים.

...אנו מציעים להבחין בחוק בין "סרסור זונח" ובין מי שחי על רווחי זונה או מקבל חלק מאתננה. אין להכליל ולכנות את כולם סרסורים. את הכינוי הזה יש לייחד למי שמשמש מעביד של הזונה בעסקי הזנות...

...לכן הגענו למסקנה, שגם מי שחי ביודעין על רווחיה של זונה יהיה עובר עבירה, אולם יש להבחין באופן ברור בינו ובין סרסור. לדעתנו, יש לקבוע לכל אחת מהעבירות הללו עונש מרבי שונה, בין בדרך של החמרת עונשו של הסרסור בין בדרך הקלת עונשו של האחר"⁹⁵ (ההדגשות שלי – ת' ש').

כדוח הוועדה אין המלצה להכיר בקיומם של יחסי עובדת-מעביד בין אישה בזנות לסרסור. ניתן אף לומר כי ההפך הוא הנכון: הוועדה ממליצה שלא לאמץ שיטה רגולטיבית, בכלל, ועל ענישת סרסורים, בפרט.

השופט אדלר קבע כי הטלת מסים ואכיפת חוקי מגן יקשו על ניהול עסקי הזנות, וכי אין בהם משום אישור. אבקש לאתגר קביעה זו בכמה רמות. ראשית, ברמה האמפירית. המדיניות שהתווה השופט אדלר ועמו שופטי הרוב בפסק הדין היא מדיניות של מיסוד. כאשר הזנות ממוסדת, המדינה הממסדת עושה זאת לרוב מתוך מוטיבציה כלכלית:

93 דוח הוועדה אנכרוניסטי לא רק משום חלוף השנים מעת פרסומו, אלא גם משום הנתונים והעמדות המובאים בו. כך למשל "קיימת גם זנות של גברים – בעיקר ליחסים הומוסקסואלים, אך למשטרה ידוע מעט מאוד על כך, עקב הדיסקרטיות והזהירות הרבה שבה נוהגים כל המעורבים. כמו כן לא ניתן לבודד את התופעות של זנות מקצועית או ממוסדת של גברים מתוך כלל הפעילות ההומוסקסואלית" (שם, בעמ' 171).

94 שם, בעמ' 176.

95 שם, בעמ' 185-186.

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותרומתם למיסוד הזנות

מיסוי רווחי הסרסורים מניצול הנשים בזנות. השופטים לא מצאו לנכון לתמוך קביעה זו בנתונים אמפיריים ממדינות שבחרו במדיניות מסוג זה. לו טרחו ביצירת אדנים אמפיריים לטענתם, היו השופטים מתבדים. כך למשל בהולנד הובילה מדיניות המיסוד לכך שמ-2,500 נשים בזנות שהיו בהולנד בשנת 1981 (עת החל המיסוד) הגיע המצב ל-30,000 נשים בזנות בהולנד בשנת 1996. לעומת זאת בשבדיה מדיניות ממגרת, שבאה לידי ביטוי בתכניות חינוך אינטנסיביות המופעלות בה בשלושים השנים האחרונות, הובילה לכך שזו המדינה היחידה בעולם שבה כמות הנשים בזנות פחתה משנה לשנה⁹⁶. לפי מכון תודעה לחקר הזנות, מיסוי הזנות מוביל לשתי תוצאות מרכזיות: האחת, חוסר יכולת לאכוף את החוקים הקיימים כיום כנגד סרסורים. השנייה היא שבנטל המס חישאנה הנשים שהן קרבנות הסרסרות, דהיינו נשים בזנות⁹⁷, משום שהסרסור לא ישקלל למחיר שאותו הוא גובה מהלקוח עבור האפשרות לנצל מינית את האישה בזנות אח עלות המיסוי, אלא יפחית את סכום המיסוי מהסכום שמקבלת האישה בזנות עבור ניצולה.

השופט אדלר טוען כי אין בקביעתו זו משום אמירה נורמטיבית: "אין בזה כדי לעודד עיסוק זה או לתח לו תוקף חוקי"⁹⁸. טענה דומה השמיע בריאיון עיתונאי מי שהיה אז נשיא בית הדין לעבודה, השופט בדימוס מנחם גולדברג, החתום אף הוא על פסק הדין בעניין בן עמי: "אני לא חושש שאם נכיר בהן כעובדות, והיום זו כבר עובדה, זה יכיר בהן מוסרית או יעודד את הסחר בזנות... לטמון את הראש בחול ולדבר על תאוריות זה יפה מאוד אבל נדמה לי שאנחנו צריכים לעזור לאותן מסכנות גם בתחום העבודה"⁹⁹. טענה זו בעייתית (במקרה הטוב), שכן אמירתו מתווה מדיניות בעלת אופי ממסד כלפי סרסרות, ומכאן שיש בה אמירה נורמטיבית עמוקה לא רק מסוג עידוד עיסוק זה (שכן עיסוק המוגדר על ידי המדינה ככזה הניתן להחיל עליו יחסי עובדת-מעביד זוכה מכלל לאישור המדינה ולחוקיות), אלא גם בשאלות נוקבות על אופי היחסים בין המינים ועל מקומה של זנות במרקם זה, שכן כאמור העיסוק בשאלת הזנות נגזר לעולם משאלות אלו. שנית, במקום שבו השופט מייצר מדיניות חברתית המנוגדת לחקיקה הקיימת, לא מספיקה קביעה בעלמה שהמדיניות שהוא מתווה תפריע לניהול עסקי זנות: מדובר במסר כפול באשר לסרסרות. מחז גיטא, עמדת המדינה כביטויה

96 "הזנות כתופעה חברתית בראי הממסד – שיטות לשימור או לשינוי", הרצאה של מכון תודעה בפני הוועדה הבינמשרדית לטיפול בסחר בנשים בישראל מהאריך 14.2.01 <http://www.tapuz.co.il/forums/main/articles/article.asp?forumId=68&a=35313&c=44> (24.3.06) &sc=0&ssc=0.

97 שם, שם.

98 עניין בן עמי, לעיל הערה 89, בפסקה 4.

99 סיני, לעיל הערה 88.

בחוק העונשין האוסרת על סרסרות, ומאידך גיסא, עמדת המדינה כביטוייה בפסק הדין שניתן על ידי השופט מכוח המדינה, ובו טענה כי ההתמודדות עם הסרסרות בישראל אינה על דרך השלילה המוחלטת של קיומה באמצעות חוק העונשין, כי אם באמצעות מיסוי והחלת חוקי המגן על הסרסור כמעביד הרשאי לנהל עסק מסוג בית זונות. השאלה אם להקשות על גיהול עסקי הזנות באמצעות מיסודם היא עניין המחייב הסדרה בחקיקה ראשית. מתן לגיטימציה לסרסרות פוגע בזכויות אדם בסיסיות הן (בראש ובראשונה) של נשים בזנות הן של כלל אוכלוסיית הנשים בישראל. חובה כי פגיעה כזו תיערך בהסדרים ראשוניים ולא בפסיקה.

היועצת המשפטית של המוקד הביעה את דעתה על פסק הדין באמרה ש"בהעדר מסלול אלטרנטיבי מהיר ויעיל כדי לסייע לנשים אלה... אין לשלול מהנשים את האפשרות לפנות לבית הדין לעבודה"¹⁰⁰ אף שבמאמר פרי עטה בעיתון הארץ בשם "לגברים יש רעיון" גינתה היועצת את האופציה של מיסוד הזנות משום הניצול העומד בבסיסה:

"מצב כלכלי-חברתי ירוד, עוני, הוא הכופה על נשים להגיע לזנות כמפלט אחרון. לכן אי אפשר לדבר על נשים כבוחרות בזנות... במצב עניינים זה מיסוד הזנות אינו פתרון, אלא ביטוי נוסף של הבעיה. מיסוד ינציח את מצוקותיהן של נשים אלה, הפעם באישור ובסיוע רשויות המדינה. הפתרון היחיד הוא נקיטת אמצעי אכיפה ממשיים כנגד סרסורים וסחרים"¹⁰¹.

המקרה לעיל מבהיר היטב את הבעייתיות הטמונה בניסיונות לפנות לגופים כבית הדין לעבודה לשם קבלת הטבות נקודתיות, כגון שכר מינימום ופדיון חופשה. זהו אינו מקרה קלאסי, שכן התובעת עצמה טענה כי לא עסקה בזנות אלא בניקיון ובעיסוי, אך התוצאה דומה לזו שהייתה מתקבלת לו ביקשה העותרת עצמה סעדים אלו משום עבודה בזנות, מפני שטענת ההגנה של בן עמי הייתה שהיא עסקה בזנות, ובית הדין בחר להרחיב את דיונו בסוגיה מעבר לדרוש לשם ההכרעה. אין בכונתי לטעון כי נשים העוסקות בעיסוי ובניקיון בבתי בושת לא התבענה את זכויותיהן מחשש שמעסיקן יטען שעסקו בזנות כדי לסרב לשלם להן את המגיע להן. עם זאת מהפסיקה של בית הדין עולה בבירור כי בית הדין מוכן ומזומן להחיל מבחני עובד-מעביד בקונטקסט של זנות. לפיכך אם עורכות דין יפנו לבית הדין בשם נשים בזנות "בהיעדר מסלול אלטרנטיבי מהיר ויעיל" לשם קבלת פיצויים שונים, בית הדין יוסיף ויפתח את ההלכה הממסדת

100 שם, שם.

101 נעמי לבנקרין "לגברים יש רעיון" הארץ 29.5.02, ב2.

נדרש כפר שלם כדי ליצור זנות: מלחמתם של ארגוני זכויות האדם בסחר בנשים ותורמתם למיסוד הזנות

בפועל. הנשים שיוצגו בפנייה הספציפית יזכו לממון מסוים (מובן שלא במידה מספיקה כדי לעזור להן להחליץ מזנות), ובתמורה יזכו הסרסורים למיסוד של פעולתם הדכאנית כנגד נשים בזנות.

ג. סיכום

הרטוריקה והאסטרטגיה שאימצו ארגוני זכויות אדם בישראל בהתייחסם לבעיות של סחר בנשים וזנות מקדמות מדיניות של מיסוד הזנות בישראל. כמו כן, בתי המשפט וזרועות אחרות של המדינה מאמצים אף הם מדיניות של מיסוד בפועל של הזנות בישראל כאשר הם מעניקים את הסעדים המבוקשים מהם בשם נשים בזנות – סעדים העומדים בניגוד למדיניות של מדינת ישראל בעניין.

מאמר זה קורא לשינוי באופן שבו ארגוני זכויות אדם בישראל מגיבים לתופעת הזנות לכיוון של פעילות אסטרטגית הנגזרת מתפיסה כוללת באשר לשיטה. מי שעוברות לקידום זכויותיהן של נשים בזנות ונחשפות באופן אישי לתופעה מתוך שיחות עם נשים בזנות ומתוך ביקור באתרים שבהם זנות מתרחשת, הן לרוב בעלות גישה דומה לגביה. הצורך במיגור הזנות נהיר להן¹⁰². עם זאת הרצון לעזור באופן מידי לנשים במצוקה מוביל מהלכים המבססים את התופעה הגורמת למצוקתן של הנשים האמורות. במילים אחרות, הניסיון לעזור לקרבנות "סחר בנשים" ולנשים בבתי בושת מוביל ארגוני זכויות אדם בישראל לנקוט מהלכים שמשמעותם מיסוד הזנות בישראל. לפיכך פעולות אלו מרעות, בסופו של יום, את מצבן של כלל אוכלוסיית הנשים בזנות ושל נשות ישראל בכלל.

האלטרנטיבה, המוצעת בחלקה על ידי ארגוני זכויות אדם רדיקליים, כוללת התנגדות לפעולות ממסדות (כולל אתגורן בבתי משפט); הנעת המשטרה לאכוף את החקיקה הקיימת נגד סרסורים ולהימנע מהתייחסות אל נשים בזנות כאל עברייניות; תיעוד האופן שבו המשטרה והסרסורים בישראל משתפים פעולה והגבול המטושטש בין השחקנים (סרסורים ושוטרים). פעולות אחרות שיכולות לסייע הן פעולות בעלות אופי שיקומי (הקמת מקלטים לנשים המבקשות לעזוב את הזנות שבהם יקבלו טיפול רפואי ופסיכולוגי כמו גם הכשרה מקצועית) ופעולות בעלות אופי חינוכי (ד-סטיגמטיזציה של נשים בזנות, חינוך למיניות שאינה כוללת החפצת נשים).

102 שם, שם.